30 NİSAN 1966
SAYI : 619
FİYATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

Yarbano bir Eğlence

AP İKTİDARINDA MEMLEKET MANZARASI

GO HOME YANKE E E!

MOSKOVAYA KOMÜNİST UŞAGI!

(Basın A: 35) — 122

Cilt : XXXV Yıl : 12 Sayı :619

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :
Metin Toker

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ
Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — DIŞ HABERLER KISMI: Halûk Ülman — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — SPOR: Muhterem Özyurt — SİNEMA: Nijat Özön

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU
SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK KLİŞESİ
Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI
Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF
T.H.A.
Erdoğan Çiftler

KLİŞE
Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER
Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER
Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH
27.4.1966

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA — TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Türkiye, içinde bulunduğumuz şu günlerde bir oyuna sahne olmaktadır. Bu oyun, millete huzur vaadi ile iktidara gelip, milletin gözbebeği gençliği iki ayrı kamp halinde sokaklara döken basiretsiz bir partinin akla durgunluk verecek nitelikteki icraatının tabiî sonucudur. Bu topraklar üzerinde yaşayan hiç kimse, elbette ki, sapık ideolojilerin vatan sathında yarış halinde bulunmasını isteyemez. Ama hak isteyeni, ileri fikirleri savunanları, sosyal adaletten bahsedenleri komünistlikle suçlayan, öte tarafta ise müslüman devlet hayali peşinde olanlara sırf siyasî kaygularla prim veren veya göz kırpan bir zihniyet 1966 Türkiyesini bir horoz dövüşü alanına çevirmiş bulunmaktadır. AP.'nin Başı, tıpkı DP'nin Başı gibi, hafıza-ı beşerin nisyan ile malûl bulunduğu inancı içinde, bu kördöğüşüne bir son vermek yerine, adım adım baskı rejimine doğru kaymakta ısrar göstermektedir. Bunu sayın Demirelin sadece siyasî acemiliğine vermek, herhalde, meseleyi halle yetmez ve durumu kurtarmaz.

Bu haftaki AKİS'in kapak konusu, AP İktidarında memleketin durumudur. 1957 seçimlerinin hemen akabinde buna benzer bir hava esmeğe başlayınca, bu dergi durumunu belli etmiş ve iktidar sahiplerini uyarma görevini yapmıştı. Ne var ki, bu derginin mensupları, bu uyarmaya Yassıada Duruşmalarında da devam zorunda kaldılar. Şimdi, AP'nin basiretsiz gidişi karşısında yine durumumuzu alıyor ve uyarma görevimizi yapıyoruz.

AP İktidarının bu kadar kısa bir süre içinde memleketi nereden nereye getirdiği hakkındaki hükmü, "Rejim" başlıklı yazıyı okuduktan sonra, sanırım, rahatlıkla vereceksiniz. Biz, okuyucularımızın da desteğini alarak, mücadeleye, kaldığımız yerden devama kararlıyız. Bu bayrak bir defa açıldı mı, onun çevresinde memleketin bütün sağlam kuvvetlerinin toplanacağından eminim.

Biraz da AKİS Yayınlarından söz etmek istiyorum. AKİS yayınlarının ikinci kitabı "Rus Geldi Aşka, Rusun Aşkı Başka" piyasadadır. Tokerin güçlü kaleminden çıkan eseri okuyucularımıza bir kere daha salık veririm. "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın ikinci cildi ise Ajans-Türk Matbaasında basılmağa başlanmıştır. Herhalde, 27 Mayıs İhtilâlinin yıldönümünden önce AKİS okuyucuları, "İsmet Paşayla 10 Yıl"ın ikinci cildinde, Türkiyenin ihtilâle nasıl gittiğini okuyacaklardır.

Şu günlerde AKİS'in Kitap servisinden bir eser, Metin Toker tarafından yazılan ve Hitlerin Almanyaya nasıl hâkim olduğunu anlatan "Bir Diktatörün İktidar Yolu" ısrarla istenmektedir. Üzülerek söyliyeyim ki, istek sahiplerini memnun etmek imkânından mahrum bulunmaktayız. Çünkü elimizde eserin mevcudu kalmamıştır. Ancak eserin, diğer yayınlarımız boyunda ve orijinal resimlerle süslü yeni bir baskısı için hazırlıklara giriştiğimizi ve en kısa zamanda nefis bir baskı içinde okuyucularımıza sunacağımızı şimdiden haber verebilirim.

Saygılarımla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt : XXXV Sayı : 619 30 Nisan 1966

YURTTA OLUP BİTENLER

Amerikalı ve türk polisler arasında Dean Rusk
"Yabancı olduk şimdi sanki birbirimize.."

Millet

Misafir umduğunu değil...

Geçtiğimiz haftanın sonunda Amerika Dışişleri Bakanı Dean Rusk Türkiyeden ayrılırken sıkı bir polis muhafazasındaydı. Washington'lu büyüğün Ankarayı ziyaretinin bu defa başka Washington'lu büyüklerin Türkiye ziyaretlerinden farklı cereyan ettiğini gizlemek imkânı yoktur. Bundan önce amerikalı büyükler Türkiyede hiç yuhalanmazlar ve hep alkışlanırlarken bu sefer Dean Rusk sadece yuhalanmış, hiç alkışlanmamıştır.

Bizde adam yuhalamak âdeti -hiç de güzel bir âdet değildir ve türk ananelerine uymamaktadır- yeni olduğu için hadise yadırgandı ve çeşitli tefsirlere yol açtı. Halbuki hatalı politikaları dolayısıyla "parasıyla rezil olma"nın bütün dünyada en başarılı örneklerini veren amerikalılar için bunun alıştılmamış hiç bir tarafı yoktur. En büyük amerikalılar bile çeşitli yerlerde kötü gösterilere hedef olmakta, hattâ Lâtin Amerikada bunların yüzüne tükürülmektedir. Çürük yumurta ve domates ise buket takdimi kadar olagan sayılmaktadır. Bunların fazla büyütülmemesinin sebebi, komünistlerin eseri olduğunun bilinmesidir. Yoksa, Amerikaya en fazla düşman memleketlerde bile yuhcular öyle fazla bir miktar teşkil etmemekte, bir kaç yüz solcu talebeden başkası bunlara katılmamaktadır.

Şimdi, amerikalı büyüklerin şahsında başka bir amerikan davranışı protesto edilmektedir: Vietnamdaki Amerika politikası! Bu politikanın Amerikada bile son derece sert tarzda tenkit edilmesi, tenkitçilerin arasına Fullbright çapındaki siyaset adamlarının da karışması Amerikanın Vietnamda kusursuz olduğunun kimse tarafından kabul edilmediğinin delilini teşkil etmektedir. Dean Rusk'ın Ankaradaki yuhcularının bu iki hissin tesiriyle hareket ettikleri açıktır. Hadise, bir zabıta olayı olarak İktidarın basiretsiz davranışından büyü-

Lâf ve Peynir Gemisi Hakkında

Metin TOKER

Her halde 10 Ekim seçimlerinde A.P.'ne oy vermiş bulunan vatandaşlar, o günden bu yana İktidarın vaktini sadece lâfla geçirmekte olduğunun farkındadırlar. Bununla o vatandaşların bundan sonraki seçimlerde oylarını başka yönde kullanacaklarını, yani oylarına değer kazandıracaklarını söylemek istemiyorum. Oyların verilmesinde bambaşka unsurlar rol oynamaktadır ve A.P. bu memleketten, daha, çok oy alacaktır. Ancak fiyasko, Menderesinki gibi, gözle görüldükten başka elle tutulur hal de aldıktan ve iktidardan gitmemek için zorlamalar başladıktan sonra bu geniş seçmen kütlesi tutumunu değiştirecek, A.P.'nin de kaderine kayıtsız kalacaktır.

Bağlanacağı yeni bir halef çıkıncaya kadar..

Önemli olan, memleket işlerinin hiç yürümemekte bulunması ve yürüyeceği hususunda en ufak belirtinin ufukta görünmemesidir. Şimdiye kadar Süleyman Demirel, başlıca özelliği havaya lâf söylemekten ibaret bir politikacı olduğu intibaını sadece kuvvetlendirmiş, perçinlemiş, tescil ettirmiştir. Onun bu özelliği seçimlerde A.P.'nin şansını arttırmıştır. Bir şey dememek için lâf söyleyenler, eğer hava da kendilerine uygunsa bizim geniş kütlelerimiz üzerinde tesirli olabilmekte, her yana çekilebilen sözleriyle bir hikmet söylemiş gibi görünebilmektedirler. Ama bir defa seçimler kazanılıp da iş yapma vakti geldiğinde peynir gemileri şapa oturmaktadır.

Süleyman Demirelin Başbakan olmasından bu yana orada burada yaptığı bütün konuşmalar derlenecek olursa ortaya mutlaka pek istifadeli bir eser çıkacaktır. Görülecektir ki, bunlarla bir incir çekirdeğini doldurmak imkânsızdır ve bunlar, Demirelin seçimler sırasında bir yerde ağzından kaçırdığı meşhur "patates fabrikası"ndan daha mânalı değildir. Talihsizlik, Süleyman Demirelin bu lâfları çok beğenmesi, kendisini kuvvetli bir hatip bilmesi, her sözünün derin hikmet taşıdığını sanması ve şimdi onun etrafında toplanmış klâsik hünerlilerin ondaki bu temayülü körüklemeleridir. Bundan dolayıdır ki Başbakan hemen her toplantıya gitmekte, konu ne olursa olsun bir "allâme-i cihan" gibi konuşmakta, görüşler söylemekte, direktifler vermektedir. Bu haliyle, Millî Birlik Komitesi devrinin Muzaffer Özdağı gibi dudaklarda geniş tebessümler yaratmaktadır. Ancak bu, tabii, işlerin yürümesine bir fayda vermemektedir.

Memlekete yavaş yavaş daha iyi tanınmaya başlanan Süleyman Demirelin bir başka özelliği hiç yoktan meseleler yaratmaktaki meharetidir. Altı ayı bulmayan Başbakanlığı devresinde Süleyman Demirel düzinelerle "boş mesele" çıkarmış, bunların hepsi günlerle tartışma konusu olmuş, A.P.'yi yıpratmakta her biri esaslı rol oynamıştır. Bunların sonuncusu, şimdi, "Hükümette Değişiklik"tir. Bir yandan Demirelin, diğer taraftan Bilgiçin karşılıklı ve birbirini tutmaz sözleri her sabah gazete okuyucularını keyiflendirmektedir. Hele bunların birer kıymetli prensipmiş gibi söylenmesi cana can katmaktadır. Her halde devlet felsefesi bu tartışmalardan büyük istifade sağlamaktadır. Demirel demektedir ki: Hükümette değişiklik yapılıncaya kadar Hükümette değişiklik yoktur! Bilgiç mukabele etmektedir: Hükümette değişiklik Başbakan değişiklik yapınca olacaktır ve Başbakan bunu bugün-yarın ilân edecektir! Demirel hemen ilâve etmektedir: Evet, değişiklik benim yetkimdir. Bilgiç tasdik etmektedir: Değişikliği Başbakan yapacaktır ve yapmak üzeredir.

Böylece A.P.'nin kuvvetli lider takımı kendi arasında mutabakata varmaktadır.

Son yıllarda memleketin gördüğü Başbakanlardan bir tanesi beş yapar, elli söylerdi ve güzel, maharetli söylerdi. Bir başka Başbakan gene beş, hattâ altı, yedi yapar, fakat söylemez, söylemesini bilmez, halkla münasebetlerini bir türlü âyârlayamazdı. Süleyman Demirel üçüncü bir Başbakan örneği olarak belirmiştir. Yapılan sıfırdır. Söylenilenin değeri sıfırdır. Söylenilenen tesiri, en cömert ölçüde sıfırdır. -Zira, çok zaman, tersine tesir de yapmaktadır-. Fakat söylenilenin miktarı, yahut hacmi akıl durdurucudur. Bu lâfla bu kadar az fikir ve mâna söyleyebilmek muhakkak ki özel bir kabiliyeti gerektirmektedir.

Kabine değişikliği yapılacak mıdır, yapılmayacak mıdır? Bunun önemi, Bakanların ve Bakan adaylarının şahıslarını ilgilendiren kısmı hariç, hiç yoktur. Süleyman Demirel kalacağına göre A.P. Hükümetinin esas vasfı devam edecektir. Gene boş meseleler birbirini takip edecek, Başbakan orada burada gene bütün dâvaları iki parlak cümleyle halledecek ve onlara ışık tutacak, gene maliyecilere maliye, iktisatçılara iktisat, gazetecilere gazetecilik, askerlere askerlik -henüz bir ona başlamadı galiba-, plâncılara plânlama, âlimlere ilim, hukukçulara hukuk dersi verecek ve türk milletinin hayatından bir koca dört yıl böylece kaybolup gidecektir.

Bari kaybolan, dört yıldan ibaret kalsa..

müştür.

Ama, Dean Rusk'ın ziyaretinde son derece ilgi çekici bir manzara olmuştur. Yuhalar bir avuç fazla ateşli gencin protestosu ise de Amerika Dışişleri Bakanını alkışlamanın hiç kimsenin içinden gelmemesi çok önemlidir. Amerikalılar, meselâ Başkan Eisenhower veya sonra, Başkan Yardımcısıyken gelen Johnson halktan samimi, içten sevgi tezahüratı görmüşlerdir. Halk, bunları kendiliğinden alkışlamış, kendiliğinden sokakları doldurmuştur. Halbuki şimdi, bir kişi, gösteriş olsun diye dahi Dean Rusk'a el çırpmamış, ona karşı bir sempati izhar etmemiştir. Amerikalılar AP've verilen oyların kendilerine verilmiş olduğunu sanabilirler. Ama bu inanca sahip amerikalılar her halde Dean Rusk'ın karşılaştığı umumî soğuklukla ayılmış olmalıdırlar.

Eğer bu, müttefiklerimizin Türkiye ve türklerle, bilhassa bizim iç politikamızdaki taraflarla münasebetlerinde bir âyârlamayı kendilerine düşündürürse ziyaret bir fayda verecektir.

Rejim

Hafızaları elbette tazeliyelim!

(Kapaktaki Karagöz)

AP İktidarının baş destekçilerinden Zafer Gazetesinin bu Pazartesi günki sayısında "Ayşe Duyar" imzasıyla şu satırlar yayınlandı:

"Efendim, Siyasal Bilgiler Fakültesindeki dört öğrenci derneği bir bildiri yayınlamışlar. Atatürkün Bursada söylediği nutuktan bir parçayı da eklemeyi ihmal etmemişler. Sebep? Bildiri toplatılmasın diye imiş.

Hafızalarımızı tazeliyelim. Sene 1960... Aylardan Nisan... Yani mevsim gene bu mevsim. Hava gene bu hava... CHP'li bazı gençlerin dilinde ve elinde Atatürkün gençliğe hitabesinden parçalar dolaşmakta...

Şimdi sene 1966. Aylardan Nisan... Ve Atatürkün Bursa nutkundan parçalar, bazı gençlerin bildirilerinde gezmekte...

Ne diyelim?."

Bir AP gazetesinde, herhalde bundan fazlası söylenemez. Ayşe Duyar hanım, AP politikasını pek bilmediği için olacak, bu satırlarla Türkiyenin manzarasını herhangi bir tarafsız kalemden daha isabetle tesbit edivermiştir. Gerçekten durum budur. 1966 Nisanı 1960 Nisanına fazlasıyla benzemeye başlamıştır. Şimdi Türkiyede gözler kısılmış, dikkatler bilenmiş, endişeler artmış ve gelişmeler beklenmeğe başlamıştır. Bir takım gençler caddelerde yürümektedirler. Polis ve bir partinin militanları bu gençlerin üzerine hücum ettirilmektedir. Atatürkün Bursa Nutku yalnız bildirilerde değil, ceplerde de taşınmakta, konuşmalarda kullanılmaktadır. Atatürk heykellerinin önünde nöbet tutulmakta ve dillerde "Mayıs yaklaştı" diye bir söz dolaşıp durmaktadır. Bu havayı kimi haklı, kimi tabii ve kimi de "sun'i" bulmakta, çeşitli yorumlar yapılmaktadır. AP militanlarına ve kalemşörlerine göre, caddelerde yürüyenler komünistlerdir. Yürüyenler ise hedeflerinin "emperyalist uşakları"na, "gericiler"e ve "faşistler"e ihtarda bulunmak olduğunu söylemektedirler. Şurası iyice farkedilmektedir: 1966 Nisanındaki sloganlar ve karşılıklı ithamlar 1960 Nisanındakine

Sükanın Polisi, Kızılayda gençleri tartaklıyor
Nisan 1966'da Kızılay!..

Kulağa Küpe...

23 Nisan Hükümeti

Eskiden, 23 Nisanda gerçek Hükümet yerini çocuklardan kurulu bir uydurma hükümete bırakır, o gün Türkiyeyi sözüm ona bu hükümet idare ederdi.

1966 23 Nisanında, nedense buna kimse lüzum görmedi!

göre çok daha "uç", kalabalıklar ise çok daha azdır. Ama Hükümetin telâşı, Polisin hataları ve iktidar partisi mensuplarının endişesi en az o günkü kadardır.

Boncuklunun çömezleri

Bu durumun sebeplerini fazla basite irca etmek ve bütün olup - bitenleri, "meseleleri sokağa indirmek isteyenlerin varlığı" ile izaha çalışmak isabetli bir yol olmasa gerektir. Herhalde, bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiyede de bunu isteyenler yok değildir. Ama Türkiye aynı zamanda, her türlü tepki için, mâşallah, bol bol malzeme veren bir iktidara ve hükümete sahiptir. "Süleyman Bey"in, Başbakan olduktan sonra attığı, hepsi kusurlu her adım tepkiye yol açmış ve bu adımlar bile bile atılmıştır. Son birkaç yılda, ıcığı cıcığı çıkarılmış olan Petrol ve Maden konuları, "Süleyman Bey"in ilk hücum ettiği değirmenler olmuştur. Oysa bu konularda milli menfaatin hangi yönde bulunduğu, Süleyman Demirel Başbakan olmadan çok önce anlaşılmıştı. Buna rağmen, milliyetçi politikanın uygulayıcıları İhsan Topaloğlu ve Tahsin Yalabık ilk fırsatta tasfiye edilivermişlerdir. Hemen arkasından vali tayinleri gelmiş ve daha bunun gümbürtüsü bitmeden devletin yapmasında büyük menfaat ve zaruret bulunduğu bilinen ve finansmanı da temin edilmiş olan petrol boru hattı, yabancıların da hisse sahibi olabilecekleri bir statüye itilmiştir. Amerikancı olduğunu gizlemeden -hattâ övünerek- iktidara gelen ve bu yüzden en ileri ithamlarla karşıkarşıya kalan "Süleyman Bey", bunun tersini ortaya koyacak icraat yerine, bu ithamlara bol bol delil sağlayan bir yol tutmuştur. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, İktidar, bir seçim kanununun peşine takılmış ve göz göre göre memleketi bir rejim tartışmasına itmiştir. Fakat bütün bu sebeplerin ve tehlikelerin en büyüğü, irticaa verilen tâvizdir.

Bugün çok kimse, Atatürk heykelinin önünde niçin nöbet tutulduğunu -sanki bilmiyormuş gibi- sorup durmaktadır. Başbakanın Bayram Gazetesindeki makalesi, bu nöbetin sebebi hakkında verilebilecek bin örnekten sadece bir tanesidir. "Süleyman Bey"in yaktığı bu yeşil ışıktan cesaret alanlar, bugün, yurdun çeşitli yerlerinde Atatürk heykellerine saldırmağa başlamışlardır. 25 Nisan tarihli Son Havadiste ise, köşe yazarı Tekin Erer şöyle demektedir:

"Geçen defa yazdım. Yine tekrarlıyorum. Türk milleti putperest değildir! Bugün Türkiyede Atatürk heykellerine yapılan tecavüzlere karşı duyulan reaksiyonla, ikibin yıl evvel kendi elleriyle yaptıkları putları Allah olarak görenlerin, bunlara karşı yapılan bir tecavüz karşısında duydukları reaksiyon aynıdır."

Aynı zamanda bir AP milletvekili olan bu köşe yazarı, Atatürk heykellerine saldırılması için işte böyle fetva vermektedir! Yurt çapında mahiyet kazanmış olan gizli teşviklerin bu, en açık şekle bürünmüş olanıdır. Fetvanın tevil götürür yanı yoktur.

Sivasta yapılan Komünizmle Mücadele Derneği kongresinde ise, Arif Nihat Asya adındaki bir fanatik, "bıçakların da iyi bilenmesini" tavsiye etmiştir. Sivasa yakın bir ilçe olan Erbaada, o günlerde bir Atatürk büstü parçalanıvermiştir. Kullanılan âlet, balyozdur. Suçlu yakalanamamıştır.

Hep aynı hayal

Bu kırılan heykel ne ilk ve ne de sondur. Aslında, saldırılan heykeller değil, fikirlerdir. Taktik açıktır: Halkın mutaassıp tarafı tahrik edilecek, Atatürk devrimleri aleyhindeki hava kızıştırılacak ve bugün atatürkçülüğü temsil edenler -ilk plânda CHP- canevinden vurulacaktır. Bu taktiği kullananların

Gösteri yapan gençler mahkeme salonunda
Savunma: Atatürkün Bursa Nutku

Sükanın Polisi, gençlerin resmini çekiyor
Kraldan çok kralcılar

kafasına göre, CHP'yi tasfiye ettikten sonra bu iş için silâh olarak kullanılan irticaı tepelemek kolaydır!

Bu sakat görüş, Türkiyede yeni değildir. Bu, daima böyle olmuş, ilerici güçler, muhafazakâr siyasi gruplar tarafından daima bu silâhla vurulmak istenmiştir. Tarihimize "31 Mart Vakası" diye geçen gericilik hareketi, ilerici sayılan bir siyasi grup -İttihat ve Terakki- karşısında nüfuzlarını kaybeden Saray ve ulemanın, ayakta kalabilmek için, irtica ile koalisyonundan başka bir şey değildir. Serbest Fırka macerası, DP'nin mollacı politikası, AP'nin akıl almaz gidişi... Bütün bunlar hep, yıllardır oynanan, fakat oyuncularına hiç de iyilik getirmeyen oyunlardır. Hepsinin sonu, daha sert ve daha devrimci bir tepki olmuştur. 31 Mart, bünyesinde Mustafa Kemalleri, İsmet Beyleri bulunduran "Hareket Ordusu"nu dâvet etmiş, Serbest Fırka kapatılmış, aynı taktiği güden DP ise, "Süleyman Bey"in meşhur tâbiri ile, "tanka çarpmış"tır. 31 Martı hazırlayanların, Serbest Fırkayı bir irtica fırsatı sayanların ve DP'nin başlarını vurdukları, aslında hep, aynı güçtür: Devrimci güç!. Süleyman Beyin iktidarı da aynı yolda ısrar ederse, aynı güce çarpacak ve herhalde zafer çığlıkları atmıyacaktır.

Bir ay kadar önce Erzurumda cereyan eden bir olay, bu bakımdan ilgi çekicidir: Bu şehirde, sarık ve kalpak giyenlerin gündengüne arttığını gören ve bundan büyük üzüntü duyan III. Orduya mensup bir general, birgün valinin odasından çıkarken başı kalpaklı bir adamla karşılaşmıştır. Kıyafet devrimine meydan okuyan bu adam, AP taraftarı bir gazetenin sahibidir. Tahammülünü yitiren general, sert bir hareketle kalpağı almış, yırtıp yere atmış ve bağırmıştır:

"— Atatürkün memleketinde bu giyilmez! İnkılâplardan haberiniz yok mu?"

Daha sonra bu olay, Erzurumdaki AP ve CHP taraftarı gazeteler arasında polemik konusu olmuş ve mesele, idarecilerle Atatürk Üniversitesi profesörlerinin bulunduğu bir toplantıda konunun açılmak istenmesi üzerine daha yüksek rütbeli bir generalin kesin sözleriyle kapanmıştır. Bu general, olay hakkında fikrini sert kelimelerle ifade etmiş ve Atatürk ilkelerine aykırı hareketler karşısında gereken herşeyin yapılacağını söylemiştir. O gün bugün Erzurumda kalpak veya sarık giyilmemektedir! Ama her yerde durum Erzurumdaki gibi değildir. Çok yerde, gericileri sevindirecek olaylar birbirini kovalamaktadır. Bu olaylar devrim düşmanlarını ümit ve sevince garketmiştir. Bu rüzgâr her yerde estirilmek istenmektedir. Hattâ şöyle bir mekanizmadan bahsedilmektedir: Avrupaya giden işçilerin gönderdikleri "teypler" gümrüklerde istisnai muameleye tâbi tutularak yurda sokulmakta, bunlara en zararlı, devrim aleyhtarı telkinlerle bezenmiş yazılar kaydedilmekte ve köy köy dolaştırılmaktadır.

Hasat zamanı

İşte, memleketin havası bu havadır. Ankarada Nisan ayında Bulvar Olayları bu hava içinde başlamıştır. Bundan sonra da her türlü olay ve gösteri beklenebilir. Çünkü, herhangi bir gösteri veya protesto yapmak isteyenler buna gerekçe bulmakta hiç güçlük çekmemektedirler. Memlekette ortadan en sola kadar devrimci kanatta yer alan bütün gruplar aynı atmosferin içindedirler. Tabii her grup, bu ortamı kendi amacı için kullanmak gençlerin tepkilerini kendi kanalına akıtmak istemektedir. Geçen hafta Ankaraya gelen ve hep arka yollardan geçirilen Dean Rusk'ın kafasında patlayan kabak, bu kabaktır. Rusk'ın bu ziyareti, Amerika aleyhtarı yürüyüş ve gösteriler le geçmiştir. Bazı çevreler bu gösteriler karşısında isyan etmiş ve "Gromiko geldiği zaman alkış, Dean Rusk geldiği zaman yuh. Bu, ne demektir?" diye sormuşlardır. Sorunun cevabı ortadadır: Türkiyede daha çok Kıbrıs meselesinden doğan Amerika aleyhtarlığını nisbeten azınlıkta olan sosyalist ve anti-emperyalist fikirlerin bayrağı altında toplamak isteyenler, memleketin bu atmosferi içinde Rusk'ın ziyaretini bir vesile saymışlardır. Ankaradaki yürüyüşleri düzenleyen Barış Derneği, sosyalist gençleri içinde toplayan bir kuruluştur. Ancak, Barış Derneğine -garip bir işgüzarlıkla- yürüyüş için izin verilmemesi, meseleyi büyüten en büyük sebep olmuştur. Daha çok SBF ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencisi olan gençler, izin verilmemesine rağmen gösterilerini yapmışlar, Polisin, AP'li militanların yardımlarını da memnuniyet-

le kabullenerek giriştiği sert ve mânasız müdahaleler meselenin çapını büyütmüştür. Oysa Dean Rusk Türkiyeye gelmek üzere iken, kendi memleketinde 4500 kişinin Vietnamla ilgili çok sert gösterilerine hedef olmuş ve bu, Amerikada olağan sayılmıştır.

"Çanlar kimin için çalıyor?"

Ama Türkiyede bu böyle olmamıştır. Bu gösterilere katılanlar hemen "komünist" ilân edilmiş ve âdil olmıyan bir sertliğe mâruz bırakılmışlardır. 70 öğrencinin sorguya çekilmesi, ancak Sükanın polislerinin başarabileceği dört başı mâmur bir tahriktir. Nitekim, bu 70 kişinin nezarete alınması, Dean Rusk'ın geldiği gün sona erebilecek olan gösterilerin devam etmesine yol açmıştır. AP'li genç militanların, Polisten himaye görerek, bu gençlerden bazılarını dövmeleri ise, protesto hareketinin âdeta sebebi haline gelmiştir. Bu olaylar sırasında üniversitelerdeki miktarları son derece az olan AP'li gençlerin işgüzarlığı, Amerika aleyhtarı gösterinin AP aleyhtarı gösteri şekline girmesi ihtimalini bile yaratmıştır. CHP iktidarda iken binlerce kişinin katıldığı meşhur "Go home" mitinglerine göre oldukça ufak çapta bir kalabalığın katıldığı bu mitingler, AP Hükümetinin kraldan ziyade kralcı tutumu yüzünden çok daha büyük çapta olaylara yol açmış, daha karanlık bir bilânço ile kapanmıştır. Hattâ bu arada, Faruk Sükanın emriyle, mahkeme kararı olmadan gazete bile toplattırılmıştır. Adanada Cumhuriyetin toplatılmasından sonradır ki, Hükümetin alacağı açıklanan "sert tedbirler"in mahiyeti anlaşılmıştır.

Barış Derneğinin, etkiliyebildiği mahdut sayıda gençle başlattığı bu gösteriler bu şekilde gelişmiş ve neticede gençliğin malı olmak istidadını kazanmıştır. Şu anda fakültelerde ve öğrenci yurtlarında, Polisin davranışları, AP'li militanların Polisle nasıl işbirliği yaptıkları ve nasıl jurnal verdikleri, bazı öğrencilerin nasıl haksızca dayak yediği anlatılmaktadır. Hattâ, gösterilerin sebebi olarak görünen Dean Rusk'ın unutulduğu bile söylenilebilir. Ama şimdi üniversite gençliği gergindir, bir olayla sokağa dökülebilecek haldedir. Üstelik Ankara ve İstanbul bir seçim atmosferine girmektedir.

AP yöneticileri telâşlıdırlar. Gösterilere ve gösterilere katılanlara ne damga vuracaklarını şaşırmış haldedirler. Kimisi bu gösterileri "komünist işi" diye tanımlamakta, kimisi de gençleri "sokak eşkiyaları" diye nitelemektedir. Ama bu şaşkınlığın en güzel örneğini Mümtaz Faik Fenik vermiş, Menderesin meşhur ve yanlış sözünü hortlatarak, gösterilere katılanları "30 yaşına geldikleri halde sınıf geçip fakülteyi bitiremeyenler" olarak ilân etmiştir!. Aşırı soldan bahsederek, komünizm tehlikesini her nefes alışta tekrarlıyarak memleketi aşırı sağa kaydırmak isteyenler, aslında sol tepkileri haklı hale getirmekte ve kamplaşmayı kuvvetlendirmektedirler. Tehlike, Nisan 1966'da sokak hareketleri şeklinde sinyalini vermiştir. Bu tepki, en büyük ölçüde, AP'yi tehdit etmektedir.

Hükümet

"Bugün de bu kadar.."

AP Grup Yönetim Kurulunun haftanın başında Salı sabahı toplandığını haber alan gazeteciler, "Başbakan nihayet, Kabinede yapılacak değişiklik için temaslara başladı" diye düşünmekten kendilerini alamadılar. Fakat toplantının mirele göre, taşkömür ve linyit ü- Kabinede yapılacak revizyonla ilgili olmadığı, AP Grup sözcüsünün açıklamasıyla ortaya çıktı. Saat 11'den 14.30'a kadar devam eden toplantıdan Grup Yönetim Kurulu üyeleriyle birlikte çıkan Başbakan Demirel, koridorda bekleşen gazetecilere ayaküstü bir demeç verdi. Son günlerde taşımağa başladığı 33'lük siyah tespihini çekiştire çekiştire, maden rezervlerinin işletilmesinde güzel imkânlarla karşı karşıya bulunulduğunu, madenlerin mamûl veya yarı mamûl hale getirildikten sonra ihraç edilmesinde büyük faydalar olduğunu söyledi, sonra da kömür ve petrol üretimi konularında bilgi verdi. Deretimini artırmak için yeniden büyük yatırımlara girişilecek, diğer

Bilgiç AP Grupunda
Ayağının tozuyla..

madenlerimizin ihraç imkânları da aranacaktı.

Oysa gazetecilerin öğrenmek istedikleri, Grup Yönetim Kurulunda olup bitenlerdi. Demirel, bununla ilgili bir soruyu, yanındaki Grup sözcüsünü işaret ederek, cevaplandırdı:

"— Beyler, bugün de bu kadar.."

Asansöre bindi ve toplanmak üzere olan Meclis Genel Kuruluna girdi.

Grup sözcüsü Turgut Toker, Grup Yönetim Kurulundaki çalışmaları üç kısımda topladı. Açıklamaya göre, önce Meclis Genel Kurul ve Grup çalışmaları söz konusu edilmişti. Başbakan yaptığı konuşmada, Grup ve Meclis çalışmalarının birarada yürümesi gerektiğini

Süleyman Demirel gazetecilerle konuşuyor
Atmakla sermaye tükenmiyor ya!.

anlatmış ve önümüzdeki hafta yapılacak Grup toplantısında Hükümetin altı ay içinde gösterdiği icraatı anlatacağını haber vermişti.

Demirelin, Grup toplantısında, Hükümetin çalışmaları hakkında açıklamada bulunacağını haber vermesi elbette ki sebepsiz değildir. Demirel, üyelerin dikkatini "Kabinede revizyon" konusundan Hükümetin icraatına çekmek istemektedir.

Bilgiçin hesapları

Amerika Dışişleri Bakanı Dean Rusk'ın CENTO Bakanlar Konseyi toplantısı münasebetiyle Ankarayı ziyareti sırasında patlak veren olayların önplâna çıkmasıyla unutulmuş görünen "Kabinede revizyon" meselesi, Bilgiçin Suudi Arabistan gezisi dönüşünde yeniden alevlendi. Bilgiç, Yeşilköy Havaalanında gazetecilere şöyle dedi:

"— Hükümette bir revizyon olursa, bunun yarın veya yarından sonraki gün ilân edilmesi mümkündür. Kabineye girmek veya girmemek konusunda henüz bir karar vermedim. Kararımı arkadaşlarımla görüştükten sonra vereceğim."

Bilgiç o gün uçakla Ankaraya döndü ve ertesi sabah Küçükesat Basak sokaktaki evinde arkadaşlarıyla bir görüşme yaptı. Saat 10.30'dan 12.30'a kadar süren bu görüşmeye Ethem Kılıçoğlu, Ahmet İhsan Kırımlı ve Ertuğrul Akça katıldılar. Hükümette revizyon konusunda Demirelle yapılan pazarlığın etraflıca görüşüldüğü bu toplantıda Bilgiç, arkadaşlarından, kendisinin yurt dışında bulunduğu süre içinde olup bitenler hakkında bilgi aldı. Sonra da, Demirelin tutumu karşısında ne yönde bir faaliyet gösterilmesi gerektiği kararlaştırıldı. Buna göre Demirel, Bilgiçin daha önce öne sürdüğü şartları kabul etmezse, Hükümette görev alınmayacak, mücadeleye, herhangi bir tâviz verilmeden, genç Grup çalışmalarında devam edilecekti. Bilgiç, Suudi Arabistana gitmeden önce yaptığı görüşmelerde, Demirelin "herhangi bir Bakanlık" teklifine karşı Hükümette ancak Başbakan Yardımcısı olarak çalışabileceğini bildirmiş, bazı arkadaşlarının da kabineye alınmasını Demirelden istemişti.

Bilgiç ve arkadaşları tutumlarını kararlaştırırlarken, Başbakan Demirel de, Başbakanlık makamında, Bilgiçin gazetelerde çıkan, Kabinede yapılacak değişiklikle ilgili sözlerine cevap hazırlamakla meşguldü. Bunun için Devlet Bakanı Cihat Bilgehan ile görüştü. Fakat, "okkalı" bir cevap yakıştırılamadı.

Saat 13 sıralarında Başbakanlıktan ayrılan Demirel, Bilgiçin demecine bir cevabı bulunup bulunmadığını soran gazetecilere sinirli bir tarzda şöyle karşılık verdi:

"— Bilgicin böyle bir demeç verip vermediğini kesin olarak bilmiyorum. Vermişse, yapılacak değişikliği ona sorun!"

Her kafadan bir ses

Oysa Bilgiç, Başbakanın cevabını nakleden gazetecilere havaalanında verdiği demeci tekrarlamakta bir sakınca görmedi. Yalnız ufak bir değişiklikle... Bilgiçe göre, sözlerinin bir kısmı yanlış anlaşılmıştı. Kabinede değişiklik yapılmasına yapılacaktı ama, bunun zamanını Başbakan biliyordu!

Aslında, son haftalarda cereyan eden olaylara bakılırsa, Bilgiçin verdiği demeçte yadırganacak bir taraf yoktur. Zira Kabinede değişiklik yapılacağını söyleyen sadece Bilgiç değildir. Bunu önce, Başbakanın kendisi, Grupta güçlükle karşılaşınca söylemek zorunda kalmış, her fırsatta Hükümeti tenkit eden muhaliflere taviz vererek, Bütçe görüşmelerinden sonra Hükümette bir revizyon yapılacağını belirtmişti. Demirel, bu tavizin sonunun nereye varacağını hesaplayamadığı için Bütçe oylamasını bir güvenoyu saymış, "yeni güvenoyu almış bir hükümette değişiklik yapmak doğru olmaz" gerekçesiyle revizyonu geciktirmeye çalışmıştır. Ne var ki zaman Demirelin lehine işlememiştir. Çeşitli sebeplerden ötürü Hükümete muhalif olan milletvekili ve senatörler, bir Bakanlık koltuğu kapabilmek ümidiyle faaliyete geçmişler ve Başbakana baskı yapmağa başlamışlardır. Grupta belİren hoşnutsuzluğu giderebilmek için Kabinede yapılacak revizyonu bir silâh olarak elinde tutmağa çalışan Demirel, çeşitli vesilelerle verdiği demeçlerde değişikliğin kısa bir süre içinde olacağını ima etmiştir. Bir ara mesele o kadar ciddiyetini kaybetmiştir ki, iktidar partisine mensup hemen herkes, değişikliğin bir-iki gün içinde yapılacağını ilân etmeğe başlamıştır. Hattâ gazetelere, gizli toplantılarda düzenlenen kabine listeleri dağıtılmış, değişikliğin ilân edilmesi an meselesi olarak gösterilmeğe çalışılmıştır. Bu yoldaki haberler, tekzip edilmek şöyle dursun, Hükümet üyelerince de tekrarlanmağa başlamıştır. Meselâ, 1 numaralı Devlet Bakanı Cihat Bilgehan, bundan onbeş gün kadar önce bir gazeteciye, Kabinenin bir gün sonra açıklanacağını fısıldamıştır. Aynı günlerde Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşat,

daha temkinli davranmışlar, Kabinenin 4-5 gün içinde ilân edileceğini kesin bir dille söylemişlerdir.

Ciddiyetini kaybeden mesele

Bu keşmeşekten en çok yararlananlar ise, her fırsatta Demirelin karşısına dikilmeyi güçlü görünebilmenin şartı kabul eden Bilgiç ve taraftarları olmuştur. Bilgiç, Demirelle pazarlığa girişmiş, fakat şartlarını kabul ettirememiştir. Bu sırada da haber imâline devam edilmiş, Bilgiç Suudi Arabistanda iken, taraftarları, Kabinenin birkaç gün içinde ilân edilebileceğini ifade etmişlerdir. Fakat bu sırada gözlerin, Amerika Dışişleri Bakanının CENTO Bakanlar Konseyi toplantısı münasebetiyle Ankarayı ziyareti sırasında patlak veren olaylara çevrilmesi, Kabinede yapılacak değişikliği kısa bir süre için ikinci plâna itivermiştir. Mesele, ancak, Bilgiçin Suudi Arabistan gezisinden dönüşünde verdiği demeçle tekrar alevlenmiştir.

Cereyan eden olaylara bakılırsa, Başbakanın da bu konuda henüz kesin bir karara varamadığı anlaşılmaktadır. Önümüzde Senato kısmî seçimleri vardır. Kabinede bir değişiklik yapılırsa, bundan sadece Hükümette görev alanlar memnun olacaklardır. Bu durumda, revizyonun asıl amacından uzaklaşılmış olunacak, şu anda Bakanlık sevdasıyla tutuşan çok sayıda AP'li, açıkça, Demirelin karşısına geçecektir. Bu bakımdan, yapılacak revizyon Demirele birşey kazandırmayacaktır.

Değişiklik hemen yapılmazsa, artık ciddiyetini iyice kaybetmiş olan mesele, Muhalefet için bir vesile olacaktır. Zayıf bir kabine ile seçimlere gitmek AP'ye puvan sağlamıyacaktır. Bakanlık ümit edip de kabine değişmediği için hayal kırıklığına uğrayan milletvekili ve senatörler, seçimlerde görevlerini yerine getirmek için herhalde canla başla çalışmaya lüzum görmeyeceklerdir.

Bütün bunların yanısıra Demirelin en önemli derdi, Bilgiçtir. Şartları kabul edilmezse, Bilgiçin, Grup çalışmalarında Hükümeti sık sık güç durumlara düşüreceğini söylemek kehanet sayılmamalıdır. Gayrimemnunları rahatça etrafında toplayabilecek olan Bilgiç, her vesile ile Demirelin karşısına çıkacaktır. Bunun, Grupta Hükümeti düşürmeye kadar gidebileceği dahi düşünülebilir. Nitekim, haftanın başında Pazartesi günü, Bilgiç taraftarı bir milletvekili, Demirelin bir tercihle karşı karşıya olduğunu söyledi ve şöyle dedi:

"— Bilgiçsiz bir Hükümet Demirele hayır getirmeyecektir!"

Öp babanın elini!

Demireli şu günlerde tedirgin eden konu, yapılacak değişikliğin hangi ölçüler içinde olacağı, kimlerin istifaya zorlanacağı, kimlerin kabineye alınacağıdır. Her ne kadar Demirel, Kabine değişikliği için herhangi bir temasta bulunmadığını söylemekte ise de, bazı milletvekili ve senatörlere Bakanlık teklifinde bulunduğu, Hükümete yakın çevreler tarafından ifade edilmektedir. Bu haberlere göre, kendilerine teklifte bulunulan bazı AP'liler, Kabineye girebilmek için bazı şartlar öne sürmüşlerdir. Meselâ, Başbakanın bir Bakan arkadaşına söylediğine göre, Bakanlık teklifinde bulunduğu Sivas senatörü Rifat Öçten, Faruk Sükanla aynı Kabinede çalışamıyacağını, Sükanın gayretlerinin Hükümet ve AP için hayırlı işaretler olmadığını ifade etmiştir.

Bu, sadece Faruk Sükan için söz konusu değildir. AP içinde "Mûtediller" diye adlandırılan bir grup da, Mehmet Turgutla Hasan Dinçerin değiştirilmesi için faaliyete geçmiştir. Gene Mûtediller grupuna dahil bir milletvekiline yapılan teklif, "Hükümeti güç durumlarda bırakan Bakanlarla çalışılmaz" gerekçesiyle reddedilmiştir.

Şimdi merak edilen husus, Başbakan Demirelin bütün meselelerin içinden nasıl çıkabileceğidir. Durum, gerçekten, iki ucu ballı bir değnektir. Gerçi Demirel, Kabinede yapılacak değişikliği seçimlere kadar geciktirebilmek için elinden gelen gayreti gösterecektir ama, yapıldı, yapılıyor, yapılacak diyerek artırılan hoşnutsuzluğun nasıl bir sonuca ulaşacağı kestirilemez. Çelişik demeçlere bakılırsa, herhalde, Demirelin meşhur sözüyle "Kabine ilân edilince açıklanmış olacak, açıklanınca ilân edilmiş olacak"tır.

Seçimler

Oy mu? Ne yüzle?

Atlı, yaya ve motörize polis kuvvetleri nihayet Naldöken önlerine vardılar. Yıkacakları gecekonduların sahipleri tarafından çiçeklerle karşılanmayı beklemiyorlardı. Fakat tam bir muharebe yapacakları da akıllarından geçmiyordu. Önce dövizlerle karşılaştılar. Bunlarda yıkımı protesto eden sözler yazılıydı. Dövizlerden biri İzmirin AP'li Belediye Başkanı Osman Kibara hitap ediyordu: "Kibar kimselere hizmet peşindesin. Fakir halkın 5 milyon lirasını toprağa gömüyor-

sun..."

Sonra savaş başladı. Ortalık kıyamet gününe dönmüştü. Taşla, sopa ile yaralanan polisler ve gecekondu sâkinleri, yerlerde sürüklenen kadınlar ve avaz avaz haykıran çocuklar... Bu sırada bir grup gecekondu yapımını teşvik ediyor, seçimler "— Gidin, Kıbrısı kurtarın! Bu memleketten bizi sürün! Biz Yunandan mı geldik? Vicdansız politikacılar... Rey attırana kadar gecenkondu yapımını teşvik ediyor, seçimler bitip reylerimizi çalınca evlerimizi başımıza yıkıyorsunuz!"

Olay, haftanın başında Pazartesi günü, -Senato seçimlerine 40 gün kala!- İzmirde cereyan etti. Aynı gün İstanbulda da Sulukule sakinleri, barınaklarından aynı usûlle çıkarıldılar. Bir gün önce, İmar Bakanı Menteşeoğlunun bir AP'liyi dövmesi dışında, sakin bir hava içinde önseçim yapılmıştı. Salı günkü gazeteler ise, muhalifi ve muvafığı ile, manşetlerinde bu gözyaşartıcı olayları tesbit eden resimlerle çıktılar.

Bu olaylar çok ilgi çekicidir ve Türkiyede bir oyunu büyük bir isabetle sembolize etmektedir. Bu oyun, seçim öncesinde, olmıyacak şeyler için dahi söz verilmesi, oylar sandığa girdikten sonra ise halka yançizilmesidir. 1965 seçimleri bu alanda verilecek güzel bir örnektir. Ama şimdi, bu metodla iktidara gelmiş olan bir parti kapana yakalanmıştır. Bu kapan, seçimden hemen yedi ay sonra yine sandık başına gidilmesidir. İktidar partisi AP, 1965 seçimleri öncesinde verdiği sözlerin bir tanesini bile yerine getirmiş değildir. İşsizliği önleyeceğim, demiş, daha da arttırmış; gecekondulara tapu vaad etmiş, sonra onları yıktırmış; af vaadinde bulunmuş, çıkaramamış; Seçim Kanununu değiştireceğim, demiş, onu da becerememiştir.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Verilen sözlerin tutulmıyacağı, hattâ tersinin yapılacağı artık anlaşılmıştır. Üstelik, seçmenin bu durumu unutması için zaman da yoktur. Hükümet ise, başarısızlığından dolayı her gün değişme ihtimali ile karşıkarşıyadır ve karikatürize durumunu saklıyacak güçten ve imkândan mahrum bulunmaktadır.

Kırık moralliler

AP'nin, Seçim Kanunu uğruna büyük fedakârlıkları göze almasının sebebi budur. Eğer seçim, bugün yürürlükte olan sistemle -millî bakiyeli nisbî sistem- yapılırsa, kurada 32 senatörünü kaybeden iktidar partisi bunları geri getiremiyecek, yani geriliyecektir. AP'nin seçim bürosunun başında çalışan Sabahattin Baybora, partisinin bu seçimde yaklaşık olarak 28 senatör çıkaracağını bir AKİS muhabirine söylemiştir. AP bu rakama ulaşsa dahi 4 senatörlük kaybetmiş olacaktır. Oysa, Seçim Kanunu geçirilip çoğunluk sistemine dönülseydi AP'nin kaybı belli olmıyacak, hattâ 1965 seçimlerine göre ilerlediği intibaı yaratılacaktı! İşte, iktidarı sancılandıran budur.

Bir ara seçiminde uğranılan yenilgi Meclis çoğunluğuna tesir etmese dahi, milleti büyük bir çoğunlukla ve tek başına temsil etme iddiasını mesnetsiz kılabilecek ve kulakları düşürecektir. Bu kötü ger-

İnönü ön seçimlerde oy kullanıyor
En şerefli görev

çekler AP'lilerin neşesini büyük ölçüde kaçırmıştır. AP Genel Merkezinde 1965 seçimlerindeki faaliyetin tam tersi bir isteksizlik hüküm sürmektedir. Seçim işlerinden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Faruk Sükan zaten Genel Merkeze pek uğramamakta ve bütün iş, Sabahattin Bayboranın sırtına binmektedir. Anlaşılan, bu seçimde AP'yi Baybora idare edecektir.

Işin bir diğer eğlenceli tarafı da, Seçim Kanununda ısrar edeceklerini söyleyen AP'lilerin hesaplarını yürürlükteki sisteme göre yapmalarıdır.

Ana muhalefet partisi CHP'de ise tersine bir canlanma hissedilmektedir. Ortanın soluna iyice intibak edemeden iç çatışmalar içinde girilen 1965 seçimlerine göre CHP'de büyük bir değişiklik görülmektedir. Genel Merkezde komiteler çalışmakta, seçim yapılacak illerde milletvekili ve senatörler dolaşmaktadırlar. CHP'nin seçim işlerini Orhan Öztrak, Ali İhsan Göğüş, Muammer Erten ve Süreyya Koçtan kurulu bir komite yönetmektedir. İş bu defa sıkı tutulmaktadır. 1965 seçimlerinde gevşeklik gösteren ve bu defa seçim yapılacak olan 11 ilde teşkilât değiştirilmiş, gençlerin yer aldığı müteşebbis heyetler kurulmuştur. CHP'yi yönetenler bu defa, 1965'deki gibi savunmada kalmıyacaklarını, AP'nin bütün hatalarını ortaya koyacak şekilde taarruza geçeceklerini ifade etmektedirler. Seçim Komitesi üyesi Ali İhsan Göğüş bu seçimde, CHP'nin kurada kaybettiği 8 senatöre mukabil 16-20 senatör çıkaracağını söylemiştir. Bu, CHP için senatoda önemli bir ilerleme, AP için de gerileme olacaktır.

Bu seçimde AP'nin tek silâhı olarak kalacağı anlaşılan "komünizm geliyor" edebiyatına ise şu tema ile cevap verilecektir: "Komünizmle mücadele, bu sefalet ve cehalet bataklığını kurutmakla mümkündür. Tabiatıyla bunun yanında kinin tedavisi de yapılacaktır. Ama AP tam ters yolda, kinin ticareti, yani komünizm edebiyatı ile işi idare ettiği için, iş sahası olan bataklığın kurutulmasını değil devamını istiyor..."

CHP bu seçimlerde adaylarını da iyi seçmiştir. İstanbulda, AP'nin namı meçhul adayı Halûk Berkola karşı çıkarılan İhsan Topaloğlu, bu isabetli seçimin örneğidir. Adananın sevilen eski Valisi Mukadder Öztekinin Adana CHP listesinde birinci yere seçilmesi de isabetli olmuştur.

Küçük partiler ise bu seçimde, Milli Bakiye sayesinde bir-iki senatör çıkarma ümidine kavuştukları için sevinçlidirler. Bunların içinde en iddialısı, Bölükbaşının MP'sidir. Bölükbaşı, bu defa büyük salvolarını "Morrison Süleyman" diye andığı Başbakana yönelteceğini söylemektedir. Bu da seçimi -özellikle radyo konuşmaları bakımından- etkiliyecektir.

Seçim atmosferine öğrenci hareketleri ve gecekondu kıyamı ile girilirken, çok kimse, 1969'a doğru önemli bir işaret olduğu için sonucu dikkatle beklemeye koyulmuştur.

Başbakanlık

Dama taşları

Süleyman Demirelin Başbakan olmasından bu yana İsmet İnönü çevresinde sık sık yeni adamlar görmektedir. Muhalefet Liderinin gördüğü yeni adamlar, Başbakanlığa bağlı Koruma Ekibinin mensuplarıdır. Demirelin İktidarı bunların değiştirilmesinde, öyle anlaşılmaktadır ki ferahlık hissetmektedir.

Yeni Partiler Kanununa göre Muhalefet Lideri, protokolde Başbakandan sonra 2 numaralı -aslında Başbakandan önce de tabii Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı ve Meclis Başkanı vardır- sırayı işgal etmektedir ve bu sıfatıyla özel şekilde korunmaktadır. Bir ekiple korunanlar Başbakan ile Muhalefet Lideridir. Bu ekip, İsmet İnönüye Başbakanken yapılan suikastten sonra önem kazanmış, takviye görmüştür. Gerçi şimdi koruma, hayatı korumaktan ziyade Süleyman Demireli yuhalardan, İsmet İnönüyü ise alkışlardan korumak şeklinde tecelli etmektedir ama, nihayet bu görev belirli poliş memurları tarafından ifa edilmektedir. Demirel İktidarı, Muhalefet Liderinin yanındaki polisleri sık sık alıp yerlerine yenilerini koymaktadır.

Değişiklik, aslında tepeden başlamıştır. Başbakanlığın Koruma Ekibinin müdürü, Nâzım Güntekindir. Güntekini İsmet İnönü Başbakan olduğunda Başbakanlıkta bulmuş, onu orada muhafaza etmiştir. Zaten İnönü bütün özel kalemini, müdür Necdet Calp dahil Gürselden devralmış, hiç birinin yerine "kendi adamı"nı getirmek sevdasına kapılmamıştır. Bunun sebebi, İsmet İnönünün uzun devlet adamlığı hayatında "kendi adamı" diye bir tasnifin bulunmadığını, tasnifin "iyiler" ile "kötüler" arasında olduğunu tecrübe etmesidir.

Fakat Demirel Başbakan olur olmaz, bu tecrübenin "t"sinden bile mahrum olduğu için "kendi adamları"nı bu teşkilâta da getirmiştir. Süleyman Demirelin adamı kim olacak? Elbette ki 27 Mayıszedeler! Nitekim İhtilâlde Trabzonda bulunup açığa çıkarılan bir Emniyet Amiri, Hamdi Bölükbaşı tam yetkiyle Koruma Ekibine alınmış, Nâzım Güntekinin yanına da Muştan Demirelin bir yakını, Ramazan Kaçıkoç getirilmiştir. Ekip, şimdi fiilen bunların idaresine geçmiştir ve bunlar işe, Muhalefet Liderinin yanındaki polislere musallat olmakla başlamışlardır. Her halde, İnönünün yanında "kendi adamları" bulunursa İnönüyü daha sıkı kontrol altında tutabileceklerini sanmaktadırlar. 27 Mayıszede Emniyet Amiri, Koruma Ekibini vaktiyle Demokratların İnönünün peşine taktıkları sivil polisler gibi bir görevin sahibi olarak görmektedir.

Muhalefet Liderinin yanındaki ekip Demirelin Başbakan olmasından bu yana bir defa değiştirilmiştir, şimdi bir defa daha değiştirilmektedir. Anlaşılan yeni idareciler "olmadı, sil baştan" yapmaktadırlar.

Ancak, bırakınız ki bu davranış, Muhalefet Liderine karşı en ufak medeni saygı hisleriyle bağdaştırılamaz, bir Koruma Ekibini dahi partizanlık hislerinin tesiri altında değişikliklere tâbi tutmak yeni iktidarın prensibinin ne olduğunu gözler önüne koymaktadır.

Halbuki, küçük davranışların büyüklük sağlamadığının pek yakın geçmişte bir de muhteşem misali vardır.

Altınyıldız'ın meşhur Nisan-Ekim (yazlık) çeşitlerinden...

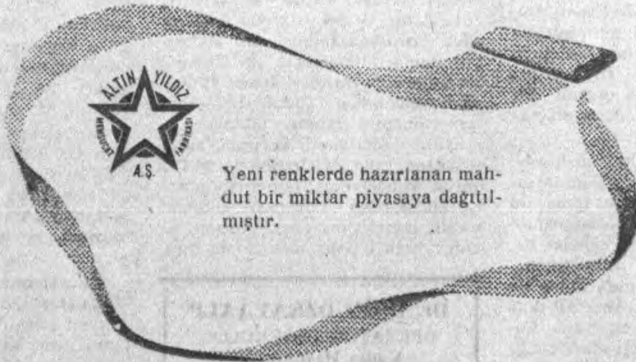
Yaz aylarında dahi yünlü giymeyi tercih edenler için,

ALTINYILDIZ

MARMARA

(vigoureux)

Hem % 100 yün — Hem tüy gibi hafif

Altınyıldız

Avrupada aranan yerli kumaşlar

(Manajans: 600) — 124

XXVIII

İktidar, güvendiği subayı gönderiyor ve bu subay bir alçak olmadığını hemen belli ediyor — Zor zoru bozunca ne olur? — İncesuda İsmet Paşa Napolyonluk oynuyor ama oyuna devam etmiyor — Milletvekillerinin maneviyatı hakkında — Üç subay istifalarını verince İktidar onları tevkif ettiriyor ve iş yaptım sanıyor

Kayserinin talihsiz Vali Muavini ile perişan haldeki Jandarma Komutanı çekip gitmek mecburiyetinde kaldılar. Diyalog bitmişti. Onlar trenden indikten sonra, biz oturup kendi aramızda bir "durum muhakemesi" yaptık.

Hükümet bir koca treni, içinde yolcusuyla ve asker kordonu altına alarak durdurmuştu. Hangi hakla? Bunun için hiç bir hakkı yoktu. İktidar, doğrudan doğruya Anayasayı ihlâl ediyordu ve bunu yaparken kaba kuvvet kullanıyordu. Menderes ağzında bir kaç kere "İhtilâli daima Muhalefet yapmaz. İktidar da bir ihtilâl yapar, o zaman dünyanın kaç bucak olduğunu herkes anlar" lâfını gevelemişti. Her şey gösteriyordu ki, bu ihtilâl Himmetdedede başlatılmıştır. Ancak ihtilâli yapan İktidarın, kullandığı kuvvet olan Orduyla münasebetleri neydi ve ona ne kadar güvenebilecekti? Pencereden görünen manzara, Menderes bakımında hiç de ümit uyandırıcı değildi.

İsmet Paşa önce, trenden inmemek kararını verdi. Trenden inerse, katarın hemen, onsuz hareket ettirilebileceğinden korkuyorduk. O takdirde dağ başında kalmış olacaktık. Bir ara, otomobillerle şehre gitmek düşünüldü. Ancak bir otomobil kafilesini durdurmak, tren durdurmaktan daha kolaydı ve daha az sorum getiriciydi. Genel Sekreter Yardımcısı olan Orhan Öztrak, biz trenle hareket ederken otomobille Kayseriye gitmişti ve orada çalışmaktaydı. O da aynı kanaati söylemişti. En iyisi, tren durdurucularıyla bir mukavemet yarışına çıkmaktı. Nasıl olsa, onlar daha çabuk çözülecеklerdi.

İsmet Paşa treni bir baştan ötekine katetti, makinist dairesine gitti, makinistten izahat aldı. Hiç bir ârıza yoktu. İktidar, mesela Kasım Güleğin bazı seyahatlerinde yaptığı kamuflaja bile bu defa lüzum görmemiş, bir teknik ârıza paravanasının arkasına sığınmamıştı. Diyordu ki: Ben İktidarım, ben ne istersem yaparım, kuvvet benim elimdedir.

Halbuki kuvvet, onun elinde değildi.

Vali Muavini ve Jandarma Komutanının trenden inmelerini takiben subaylar, birer ikişer, görünmeye başladılar. İsmet Paşanın penceresinin altından geçiyorlar, geçerken kendisini askerce selâmlıyorlardı. Gözlerinden anlaşılan, istisnasız hepsinin eski Komutandan yana olduklarıydı. Kendilerine verilen vazifeyi İsmet Paşayı muhafaza manasına aldıkları, yoksa ona karşı bir harekete iştiraki asla hatırlarına getirmedikleri belli oluyordu.

Bu sırada, askerlerin munis ve müsamahalı davranışları sayesinde halk koparak trene koşuştu. Bilhassa kadınlar son derece heyecanlıydılar. İsmet Paşa, trenin hemen önüne indi. Kadınlar ellerine sarılıyorlar, "Bizi kurtar, bizi kurtar" diye bağırıyorlardı. Manzarayı gören subayların gözleri yaşarmıştı. Hepsi, aynı sıcaklıkla İsmet Paşaya bakıyordu. Herkes üzgündü ve herkes bu durumun sorumlularına karşı hiddetliydi. Önce bir üsteğmen gelip İsmet Paşanın karşısında selâm aldı, "Paşam, müsaade edin, elinizi öpeyim" dedi. Eğildi, el öptü. Onu derhal diğer subaylar takip ettiler. Vaziyet tersine dönüyordu.

Aradan az zaman geçti, bir topçu uçağının yaklaşmakta olduğunu gördük. Ufak uçak biraz ilerimizdeki tarlaya indi. İçinden uzunca boylu, sarışın bir topçu binbaşısı indi. Bu, sonradan adı hadiselerde çok geçecek olan Selahaddin Çetinerdi. Öğrendik ki, treni saran topçu kıtasının komutasını üzerine almak için Kayseriden özel surette gönderilmiştir. İktidarın ona güveni vardı. İlk komuta eden binbaşının "vazife anlayışı" makbul bulunmamıştı.

Peki, bunu Kayseri nasıl haber almıştı? Orada C.H.P. milletvekilleri küçük bir tahkikat yaptılar. Anlaşıldı ki hareketin komutası

Incesuya, milletvekillerinden Ali Yeniarasın mavili beyazlı otomobili içinde gittik. Resmen, Yeşilhisara uğramayıp doğruca Ankaraya dönecektik. Ama kafalardaki plân, bir gösterinin de Yeşilhisarda yapılmasıydı. İncesu o gün, işgal altında bir şehre benziyordu ve subaylar manevra elbiselerini giymişler, techizatlarını takıp takıştırmışlardı. İktidar bunları kendinden zannediyordu.

ne ince, sivri burunlu Vali Muavinindedir, ne de askerlerde. Hadise mahallinde tam yetkili bir Millî Emniyet Müfettişi ile adamları vardır ve onlar söz sahibidirler. Millî Emniyetçi ilk binbaşının tutumunu beğenmemiş ve bir başka subayın gönderilmesini istemiştir. Bütün Kayseri sanıklarıyla beraber o da, İhtilâlden sonra Yassıadada hesap verecek ve -adı, Aziz Ronabardı- 4 yıl 2 ay hapse mahkûm edilecektir. Keyserideki komutan General Kemal Çakın da, Selahaddin Çetineri "matluba muvafık" bulmuştur.

General Kemal Çakın, geri aldırttığı binbaşıyı derhal mahkemeye verdi. Binbaşının sorgusu yapıldı, fakat kendisinde bir suç bulunamadı. İsmet Paşayla konuşmuştu, o kadar. Bundan dolayı asılacak değildi ya.. General Çakın iki üsteğmene daha musallat oldu, orada da bir netice alınmadı.

Bu Kemal Çakın D.P. İktidarına bir minnet duygusuyla bağlıydı. Bir ara tekaüt edilmişti. Bursada D.P. teşkilâtına girmiş, görev almıştı. Sonra D.P. İktidarı tekaütlük muamelesini iptal etmiş, Çakının terfiini sağlamış, bir kendi emin adamı olarak onu Yurtiçi 5. Bölge Komutanı yapmıştı.

Motörlü tren tam üç saat Himmetdeded[e] kaldı. Saat dörtbuçuğa yaklaşıyordu ki İsme[t] Paşa paltosunu giyerek trenden indi, biraz yürüdü. Vali Muavini ile Jandarma Komutanı bi[r] binada, Kayseriden talimat bekliyorlardı. Yeni Komutan Binbaşı Çetiner oralardaydı. İsmet Paşa Binbaşıyı çağırdı. Binbaşı geldi, selâm aldı. İsmet Paşa:

"— Binbaşı, dedi. Burada karanlık tertiplerin hazırlandığından şüphe ediyor ve size durumu bildiriyorum. Bunu âmirlerinize naklediniz ve tedbir alınız. Trenin burada bekletilmesinin başka mânası yoktur. Alâkadar olunuz."

Bu askerce sözlere Binbaşı askerce bi[r] "Başüstüne Paşam" çekti ve uzaklaştı. İsme[t] Paşa trene döndü. Trenden ayrılmaya hiç niyeti yoktu.

Aradan kısa bir zaman geçti. Vali Muavini trene geldi. Bu sefer daha rahatlamış bi[r] hali vardı. Yol açıktı. İsmet Paşa Kayseriy[e] gidebilirdi.

"Katiyet taşıyan emir" toz olmuştu.

İktidarın bu ilk kuvvet denemesinde tersyüz etmesinin iki sebebi vardır. Bir defa Kay-

seride heyecan gittikçe büyüyor ve tehlikeli hal alıyordu. Halk, İsmet Paşanın treninin durdurulduğunu öğrenmiş, büyük kütleler halinde istasyona toplanmıştı. Küçük bir kıvılcım, barut fıçısını ateşliyebilirdi. Vali ve ilgililer, bilhassa D.P. milletvekilleri trenin hareketine müsaade edilmesini Ankaradan istemişler. Diğer taraftan Ankaraya, Millî Emniyetçi tarafından, İsmet Poşanın trenden inmeyeceği, Ankaraya dönmeyeceği bildirilmiş. Ya, treni ebediyen Himmetdedede tutmak lâzımdı, ya da İsmet Paşanın şahsı üzerinde zor kullanmak, onu kolundan tutup trenden indirmek, bir arabaya atmak ve Ankaraya mevkufen götürmek.. İsmet Paşa milletvekiliydi ve dokunulmazlığı vardı. Ama bunun üstünde, İsmet Paşa İsmet Paşaydı.

Ankara, trenin hareket ettirilmesi emrini vermiş.

Tren bir saatte Kayseriye geldi.Daha istasyona yaklaştığımızda burayı dolduran muazzam kalabalığın korkunç tezahüratı başladı. Halk İsmet Paşayı sabahtan beri bekliyordu ve hadiselerin tesiriyle bütün sinirler gerilmişti. Garp Cephesi Komutanının "Ben Kayseriye gideceğim" dediğini herkes öğrenmişti ve mücadeleyi bir maç gibi seyretmişti.

Halk, işin başından itibaren, zor kullanılarak değil, ikna yoluyla dağıtılmak istenmişti. Öğleden sonra, İsmet Paşanın gelmeyeceği haberleri ortada dolaştırılmaya başlanmıştı. Fakat halk inanmıyordu. Madem ki İsmet Paşa "Geleceğim" demişti, mutlaka gelecekti.

Kayseri İsmet Paşayı gerçekten, pek az fâniye nasip olan bir çoşkunlukla karşıladı. Saatlerce bekletilmis olmanın verdiği hiddet, bütün çehrelerde son derece azimli bir ifade yaratmıştı. Onbinlerce insan Muhalefet Liderini istasyondan alarak büyük tezahürat arasında il binasına götürdü. İsmet Paşa açık bir jipteydi. Halk çılgınca alkışlıyordu. İl binasının önünde onbinlere yeni onbinler katıldı. Manzara muhteşemdi. Binanın önü, ta ilerdeki sokaklara kadar iğne atılsa yere düşmeyecek haldeydi. Ben istasyondan erken fırladım, il binasına, İsmet Paşanın konuşmasını yapacağı balkona çıktım. İsmet Paşanın gelişini oradan seyrettim. Bu, tüyler ürpertici bir şeydi. Caddelerden halk adeta akıyordu.

İsmet Paşa balkondan kısa bir konuşma yaptı. Teşekkür etti, minnet ve şükranlarını söyledi. Kendilerini Allaha emanet ederek dağılmaları ricasında bulundu. Kanunlar önünde kusurlu bir duruma geçilmesini istemiyordu. İlk raunt kazanılmıştı. Bunun üzerine gölge düşürmemek lâzımdı.

O muazzam kalabalık eriyen bir çığ gibi kayboluverdi.

Geceyi, il başkanı Muzaffer Attaroğlunun evinde geçirdik. Kafilede bir zafer havası esiyordu. Başta İsmet Paşa, herkes neşeli ve keyifliydi. Zor zoru bozmuştu ve İktidar, milletin önünde tam hezimete uğramış, kaba kuvveti söktürememişti. Bunun maneviyatları ne kadar yükselteceğini ve İktidar için, diktaya gidiş yolunda ne büyük handikap teşkil ettiğini İsmet Paşa farketmişti.

Bize evde iki kişilik bir oda hazırlamışlardı. Pek geç kalmadan, yatmak üzere çekildik. İsmet Paşa pijamasını giydi, biraz oturdu.

"— Memnun musun?" dedi.

"— Tabii memnunum, Paşam" dedim.

Düşünceli bir tarzda devam etti:

"— Ama bilesin ki bu şamarı kolay hazmetmeyeceklerdir. Mutlaka bir yeni melanet düşüneceklerdir. Bakalım, görürüz.."

İsmet Paşa yattıktan sonra arkadaşların yanına gittim. Ertesi sabah Ankaraya dönülecekti. Fakat, Yeşilhisardan geçilerek.. Ancak, bu söylenmedi. Yeşilhisar zaten yol üzerindeydi. Belli edilmeden oraya sapılıverecekti. Hükümet, İsmet Paşayı Kayseriye sokmuştu. Hiç olmazsa Yeşilhisara sokmamak suretiyle prestijini tamir peşindeydi. Sahiden de İsmet Paşa Yeşilhisara bırakılmadı. Ama bu, İktidarın prestijini tamir etmek şöyle dursun, büsbütün zedeledi. Zira Ordudan ilk protesto istifaları o hadise üzerine başladı ve birinci istifa eden, İktidarın güvendiği Kurmay Binbaşı Selahaddin Çetinerin kendisi oldu.

İsmet Paşa ertesi sabah erken kalktı. Traş oldu, giyindi. Mükellef bir kahvaltı masası hazırlamışlardı. Kahvaltı edilirken heyetler geldi. Bunların arasında Yeşilhisarlılar da vardı. Yaralanan bir kaç kişi beraberdiler. Hadiselerin içyüzünü anlattılar. Hadise hiç de Valinin tarif ettiği gibi değildi. Saat dokuzda, başında İsmet Paşanın bulunduğu otomobil kafilesi hareket etti. Bu defa pusu, İncesu'da kurulmuştu.

Ben, İsmet Paşayla birlikte, milletvekillerinden Ali Yeniarasın şık, mavi renkteki otomobilinde seyahat ediyordum. Arabayı kullanan Ali Yeniarasın yanında ben vardım, benim yanımda İsmet Paşa. Yolculuğumuz, İncesu denilen mevkie kadar hadisesiz cereyan etti. Yollarda halk, İsmet Paşayı alkışlıyordu.

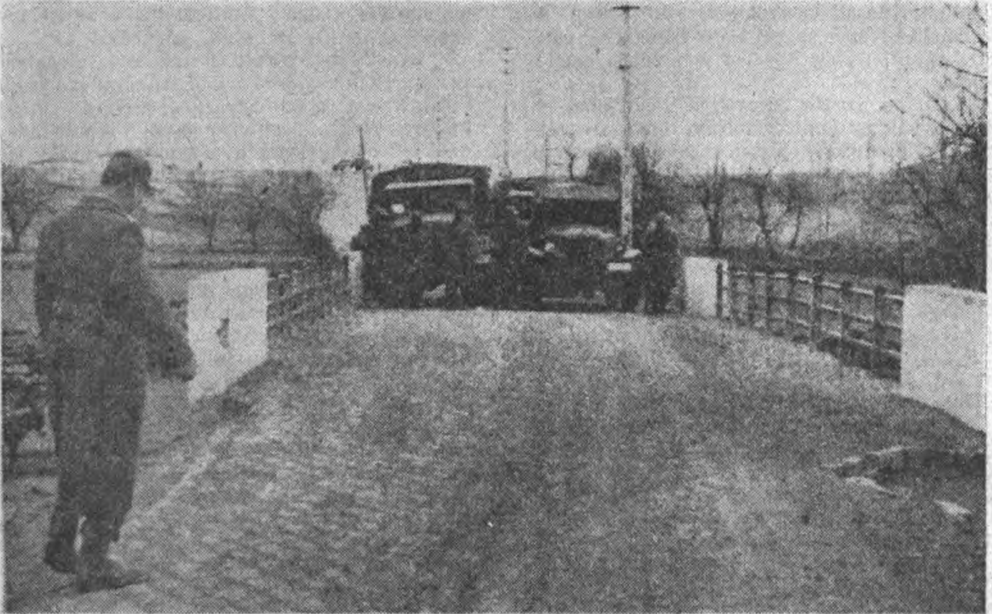
İncesuda bir köprü vardır. Hem Ankaraya, ama hem de Yeşilhisara giden yol o köprüden geçer. İncesuya geldiğimizde, bu köprünün dört askerî vasıtanın yanyana dizilmesi suretiyle kapatılmış bulunduğunu gördük. Bir topçu birliği her tarafta tertibat almıştı. Kıtalara gene, Himmetdedede karşımıza çıkan Kurmay Binbaşı Selahaddin Çetiner komuta ediyordu. Yolumuza devam etmenin yasak edildiğini bildirdiler. Otomobiller köprünün başında durdular.

Kayseri Valisi Ahmet Kınık, bu defa bir başka muavinini göndermişti. Anlaşılan ince,

sivri burunlusu karşılaştığı muameleden fazla memnun kalmamış, üstelik tükürdüğünü de yalamak zorunda kalmıştı. Milletvekilleri derhal bu yeni Muavine gittiler ve yolun niçin kapatılmış bulunduğunu sordular. Vali Muavini -adı, Kâzım Atamandı- yeni bir "kat'i emir" tebliğ etti: Köprünün arkasında Yeşilhisar vardı, Hükümet İsmet Paşanın Yeşilhisara gönderilmemesini kararlaştırmıştı. Zira Yeşilhisarda vahim hadiseler olmuştu. İsmet Paşanın oraya gitmesi ortalığı karıştırabilirdi.

Milletvekilleri şiddetle itiraz ettiler. Niğde üzerinden Ankaraya dönüyorlardı. Yol Yeşilhisardan geçiyorsa, kabahat kendilerinde miydi? İsmet Paşa Yeşilhisarda kalmayacaktı, bile. Ne cüretle Muhalefet Liderinin yolunun kesilmesine bir defa daha teşebbüs olunuyordu? Vali Muavini omuzlarını silkti. Vali Ahmet Kınık, Ankaradan özel surette gönderilen Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan ve General Kemal Çakın yoldaydılar. Biraz sonra gelecekler di. Milletvekilleri dertlerini onlara anlatmalıydılar.

Gerçekten de çok geçmeden üçlü kafile göründü. Cemal Göktan İsmet Paşaya karşı Uşak hareketini de tertiplemişti. Onun için tecrübesi vardı. Milletvekilleri -başta Turhan Feyzioğlu, Turgut Göle ve Daniş Yurdakul- onlara gittiler. İki taraf arasında tartışmalar başladı. Kınık ve arkadaşlarının kendilerini savunma tarzları basitti: Ankaradan emir almışlardı, onu tatbik edeceklerdi. Hatta, müzakereler uzadığında bir de itirafta bulundular. Kendileri, İsmet Paşanın İncesudan öteye geçmesinde, hatta Yeşilhisara gitmesinde hiç bir mahzur bulunmadığını, üstelik böyle bir men kararının da kanunî olmadığını İçişleri Bakanı Gediğe bildirmişlerdi. Ancak Dr. Gedik Hükümetin dediğinin dedik olduğunu söylemişti. Emir karşısında üçlerin boynu kıldan inceydi.

İşte İncesu köprüsü, işte köprüyü tıkayan "cemse"ler ve işte, Selâhaddin Çetiner. İsmet Paşa, İktidarın "kendi adamı" sandığı, fakat hiç kimsenin adamı olmayıp Ordunun adamı bulunan genç kurmay binbaşıya burada sordu: "Bana ateş ettirecek misin?" Binbaşı Çetiner sonradan birbuçuk ay hapis yattı, fakat gık demedi.

Bu garip sözler üzerine Feyzioğlu Kınığa şöyle dedi:

"— Vali bey, yarın Dr. Gedik sadece Yeşilhisarda kongre yapılmasının menedildiğini, yol kesmenin sizin marifetiniz olduğunu söyler, açıkta kalırsınız. Tıpkı, Uşak Valisine emir verdiğini reddettiği gibi.."

Sonra, Cemal Göktana döndü:

"— Siz, Cemal Göktan, Uşak Hadiselerinin müzakeresi sırasında Meclis balkonundaydınız. İçişleri Bakanının Valiyi ve diğer mesulleri nasıl yalnız bıraktığını gördünüz. Aklınız

başınıza alınız.."

Fakat üçler, arkalarındaki dağlara güveniyorlar ve onlara hiç kar yağmayacağını sanıyorlardı.

Emrin Ankaradan verildiği ve bu sefer "kat'inin kat'isi" olduğu doğruydu. İsmet Paşanın Himmetdede macerasına rağmen Kayseriye girmiş bulunmasındaki mana İktidarın gözünden kaçmamıştı. Topuyla, tüfeğiyle Hükümet Muhalefet Liderine sözünü geçirememişti. Hezimet ancak bir yeni kuvvet denemesi yaratmak ve onda kazanmakla telafi edilebilecekti. İsmet Paşanın Yeşilhisara bırakılmaması bu düşüncelerle kararlaştırıldı.

Milletvekilleriyle yol kesici Hükümetin temsilcileri arasındaki tartışmalar uzun saatler devam etti ve son derece ağır hitaplara kadar götürüldü. Cemal Göktana hem Feyzioğlu, hem Göle sadece orada bulunmasının, Uşakta oynadığı rol yüzünden İsmet Paşaya karşı bir suikast tertiplendiği şüphesi vereceğini ve bütün Türkiyeyi heyecanla sarsmaya yeteceğini hatırlattılar. Daniş Yurdakul şerefli idare âmirlerinin omuzlarına düşen vazifenin ne olduğunu söyledi. Vali ve Göktan bir kaç defalar İçişleri Bakanını aradılar. Bakan da kendileriyle münasebeti devam ettiriyordu. Gedik, Hükümetin kararının kat'i olduğunu tekrarlayıp duruyordu. İsmet Paşa İncesudan öteye bırakılmayacaktı.

Bunlar olup biterken İsmet Paşa otomobilde, sükûnetle vaziyetin aydınlanmasını bekliyordu. Topçu kıtasına fazla itimat etmeyen Hükümet İncesuya bir de jandarma taburu göndermişti. Tabur, Ankaradan gelmişti ve Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayına mensuptu. Muhafız Alayının başındaki komutan Osman Köksalın bir ay sonra İhtilâl yapmaya hazırlandığından habersiz gafil İktidar, o taburun öteki birliklerden başka türlü hareket edeceğini sanmıştı. Halbuki onun subaylarının gözlerinde de aynı ışık yanıyor, onların ruh haleti de aynı bulunuyordu ve hepsi İsmet Paşaya karşı son derece saygılıydılar.

Günün dramatik hadisesi bu esnada cereyan etti. Hükümetin yolu açmamakta kararlı olduğu gelip kendisine söylendiğinde İsmet Paşa "Peki" demekle yetindi. Milletvekilleri kavgalarına devam için üçlerin yanına döndüler. İsmet Paşa "İnip yürüyelim, Metin" dedi. İndik. İsmet Paşa köprüye doğru yürüdü.

Tedbir olarak köprüye askerî vasıtaların dizilmesi kâfi görülmemişti. Bu dört "cemse"nin önüne ve arkasına bir kaç da barikat kurulmuştu. Silâhlı askerler o kademelerde yolu kapatmışlardı. Önde üç sıra asker vardı. İsmet Paşa onlara yaklaştı. Askerlerin arasına girdi ve bir zamanlar zaferden zafere koşturduğu bu mert çocukların omuzlarını okşayarak onları kenara itti. Barikat bir anda açıldı. Herkes donup kalmıştı. Subaylar selâma durdular. İsmet Paşa, yavaş adımlarla, kendisine yasak edilen yol üzerinde ilerlemeye başladı. Yanında ben yürüyordum. İsmet Paşanın yüz çizgileri son derece sâkindi. Bizim arkamızdan gelenler de maniayı geçmişlerdi: Köprü geride kaldı.

Yarım kilometre kadar ilerde, bir tepenin üzerinde ikinci bir barikat vardı. Fakat onu aşmak için İsmet Paşanın yakına gelmesi gerekmedi. Beş metre mesafedeyken asker ikiye ayrıldı ve İsmet Paşaya yol açarak selâm vaziyeti aldı. İsmet Paşa sükûnetini bozmaksızın geçti. Ortalıkta öyle bir sessizlik vardı ki, bir sinek uçsa kanadının sesi duyulacaktı. İsmet Paşa İncesuda, Binbaşı Selahaddin Çetinere sordu:

"— Ateş et emri verecek misin?"

Genç Kurmay Binbaşı sapsarı oldu. Esas vaziyetini aldı ve tok bir sesle:

"— Ne münasebet, Paşam! Size ateş ettirmektense, kendime ateş edip intiharı tercih ederim.." dedi.

Eğer o gün, İsmet Paşa isteseydi, tıpkı Elbe adasından ayrıldıktan sonra Juan körfezine çıkıp kendisine karşı gönderilmiş kıtaların selâm resmi arasında ve onların iltihakıyla Parise yürüyen Napolyon gibi İncesudan Ankaraya kadar gidebilirdi. Bütün barikatlar yıkılmıştı. Asker Hükümetin değil, İsmet Paşanın yanındaydı.

Fakat İsmet Paşa istemedi. İktidarı istiyordu: Serbest seçim yoluyla..

Tepenin üzerinde bir pikap bulunuyordu. Vakit öğleye gelmişti. Hava ısınmıştı. İsmet Paşa pikaba girip resmî makamların kararını beklemeye koyuldu. Bu sırada, İsmet Paşanın İncesuda tekrar durdurulduğu bütün yurtta duyulmuştu. Memleket bir baştan ötekine heyecan içindeydi. Dört bir taraftan İsmet Paşaya telgraflar o zaman gelmeye başladı. Başka çeşit telgraflar da Ankarada Menderese ve Gediğe yağıyordu. Halk, civar kazalardan ve civar vilâyetlerden İncesuya gelmek üzere harekete geçti. Biraz sonra küçük şehir tamamile doldu ve ekmek sıkıntısı başgösterdi. Gelenler, İsmet Paşanın bir işaretini bekliyorlardı. Asker gerçi İncesuyu kordon altına almıştı. Ama halkın oraya akmasını subaylar engellememişlerdi.

Bizimle beraber olan milletvekilleri durumu C.H.P. Genel Merkezine bildirdiklerinden Ankarada Fethi Çelikbaş, C.H.P. Grupu Başkan Vekili olarak Başbakanı aradı. Başbakan da, İçişleri Bakanı da ortadan kaybolmuşlardı. C.H.P.'lilerle temasa, Başbakan Yardımcısı Medenî Berkin memur edildiği bildirildi. Ferit Melen, Medenî Berki buldu. Ona fena halde çıkıştı. Neydi Menderesteki bu evham? Ne hakla ve hangi cüretle Muhalefet Liderinin yolunu

Kurmay Albay Kâmil Savaş. Bir medenî protesto usulünün en güzel ve tesirli örneklerinden birini verdi. Üç subayın istifası olayının üzerinde en fazla durulacak tarafı şudur: Üç subay da, İhtilâlden sonra kendilerine âdeta "Dile benden ne dilersin?" diye sorulduğunda müştereken aynı cevabı verdiler: "Orduya dönmek isteriz!"

kesiyordu? Bu, neyi düzeltecekti ki?

Başbakan Yardımcısı Başbakanın, yağmur yağdığı için keyifli bulunduğunu söyledi. Sonra ilâve etti:

"— Ama, bir kaç saatte bir bavul dolusu telgraf geldi. Bunların bazılarını siz de okusanız, sinirden ne yaptığınızı bilemezsiniz.."

Telgraflar, İsmet Paşaya yapılan hareketi protesto eden telgraflardı ve bir kısmı yenilir, yutulur şey değildi. Daha fenası, bunların miktarı mütemadiyen artıyordu. C.H.P. bir telgraf kampanyası için kendi bütün teşkilâtını zaten seferber etmişti. Daha önceden, böyle hadiselerin vukuunda Ankaranın ve Demokrat Büyüklerin telgraf ateşi altına alınması gizlice temin olunmuştu. Medenî Berkin şikâyeti, mekanizmanın mükemmel işlediğini gösteriyordu. İsmet Paşanın durdurulması gerçekten infial yarattığından C.H.P. teşkilâtına pek çok sayıda tarafsız kimse de katılmıştı.

Başbakan Yardımcısı, Ferit Melene, hadiseden Hükümetin sorumlu olmadığını, onun için kendilerinin yapacak bir şeyleri bulunmadığını söyledi. İncesuda Kınık - Göktan ikilisi "kat'i Hükümet emri"nden bahsederken Ankarada Medenî Berk şöyle diyordu:

"— Biz Valiye, kendi inisyatifi dahilinde gerekli gördüğü tedbirleri almasını söyledik. O kadar.."

Şaşmamanın imkânı yoktu.

İsmet Paşa hâlâ pikabın içindeydi. Yol için kumanya hazırlanmıştı. İsmet Paşa orada yemek yedi. Hindi vardı, börek vardı, peynir vardı, meyva vardı. Sıcakta yenen bu hindi sonradan İsmet Paşaya dokunacaktır ve İsmet Paşa Ürgüpte fena halde hastalanacak, gasiyan edecek, bir genç doktorun evinde tedavi edilecektir ve sıkıntılı bir gece geçirdikten sonra Ankaraya dönecektir.

Bu sırada İstanbuldan telgrafla haberler geliyordu. Üniversite gençliği soruyordu: Emrinizi bekliyoruz, İncesuya gelelim mi? C.H.P.nin İstanbul Teşkilatı beşyüz otomobillik bir kafilenin yola çıkmak üzere hazır olduğunu bildiriyordu. Tabii Menderes ve Gedik bu telgraflardan da haberdar ediliyorlardı.

İsmet Paşaya İncesulu C.H.P.liler biraz istirahat etmesini söylediler. İsmet Paşayla birlikte İncesulu C.H.P. Başkanının evine gittik. İsmet Paşa, hazırlanan temiz bir yatağa yattı. Milletvekilleri aşağıdaki büyük bir odada toplandılar. Ne yapılacağını konuştular.

C.H.P. milletvekillerinin arasında bir çöküntünün başlamış olduğu o toplantıda farkedildi. Bunların bir kısmı, Yeşilhisar istikametinde yola çıkıldığı için ötekilere söyleniyorlardı. Himmetdedede tam bir zafer kazanılmıştı. Bu zaferi gölgelememek, Kayseriden doğruca Ankaraya, trenle gitmek lazımdı. Şimdi ne yapılacaktı? Bakınız, İktidar Himmetdededeki zaafı göstereceğe benzemiyordu. Kafile sıkışıp kalmıştı.

Ben, on yılın mücadeleleri boyunca bu çeşit yılgınlıkları, en beklenmedik kimselerde görmüşümdür. Bir panik havası zaman zaman esmiştir, zaman zaman telaş ve endişe silahların bırakılması tavsiyesine kadar gitmiştir. Fakat sonradan azim ve irade galip gelmiş, bunda en ziyade İsmet Paşanın çelikten sinirleri rol oynamıştır. Düşünmeli ki Ankarada İktidar, yaptığından dolayı o kadar bunalmış haldeyken aynı çeşit bir ruh haleti İncesudaki C.H.P. heyetinin içinde de bulunuyordu.

Toplantıda, bilhassa Feyzioğlu ve onun gibi düşünenlerin gayretiyle "süngünün düşürülmemesi" kararlaştırıldı. İsmet Paşanın Yeşilhisara gideceği resmen hiç bir yerde söylenilmemişti. İsmet Paşa resmen, Ankaraya dönüyordu. Hükümet, resmen, Muhalefet Liderine ve **yanındaki kırk milletvekiline Ankaranın yolunu kapatmıştı. Halbuki bir gün sonra Meclis açı-**

lacaktı. Valiye, milletvekilleri yazılı bir soru tevcih ettiler ve yazılı cevap istediler: Meclis çalışmalarına katılmak üzere Ankaraya gideceklerken İncesuda nasıl durduruluyorlardı?

Meselenin böyle ele alınması, tabii herkes için bir aralık kapı teşkil etti. Valinin yazılı cevabı gecikmedi: Ankara yolu kapatılmamıştı. Kapatılan, Yeşilhisar yoluydu. Muhalefet Lideri ve milletvekilleri, Yeşilhisara uğramamak kaydıyla Başkente ne zaman isterlerse dönebilirlerdi.

Anlaşma oldu. İktidar yolu açacak, Muhalefet Yeşilhisara gitmeyecekti. Netice İsmet Paşaya bildirildi. İsmet Paşa "Derhal yola çıkalım" dedi. Barikat kaldırılmıştı. Kafile, gerçekten muazzam bir tezahürat arasında, başta gene İsmet Paşanın otomobili, hareket etti. Yolda baktık, Yeşilhisara giden dönemeç "cemse"lerle kapatılmış. Eğer Hükümet barikadı İncesuda değil de burada kurdurmuş bulunsaydı hadise çıkmayacaktı. İsmet Paşa oradan, kendi adına, milletvekillerinden Dr. Faruk Ayanoğlunu Yeşilhisara gönderdi. Biz yolumuza devam ettik.

Yolda giderken İsmet Paşa bana, Ürgüpte gazetecilere verilmek üzere bir demeç yazdırttı. İsmet Paşa için en önemli husus şuydu: Halk, haksızlığa karşı cephe aldı mı, dayanmak imkânı kalmıyordu. İsmet Paşa demecinde şöyle diyordu:

"Anlaşılmıştır ki aziz milletimiz bir kısım vatandaşlara yapılacak haksızlığı bütün millete yapılmış gibi yüreğinde hissedip heyecanını açığa vuracak ileri insanlık merhalesindedir. Bu netice cemiyetimizin yükselmesi için büyük kıymeti haizdir."

Gazeteciler Ürgüp postahanesinden bunu, gazetelerine geçirdiler.

Ertesi gün Gölbaşında bizi muhteşem bir konvoy bekliyordu. Kayınvaldem ve Özden de gelmişlerdi. Tabii bütün o hadiseler esnasında en büyük heyecanı onlar çekmişler, onların yüreği en karanlık endişelerle dolmuştu. Klaksonları çalarak ve yollara birikmiş halkın alkışları, yaşaları, hatta gözyaşları arasında İsmet Paşa Ayten Sokağa döndü. Çok kimse, demokratik rejimimizin o seyahatte son dönemecini aldığından, tabii bu sırada pek fazla haberdar değildi.

Ama İsmet Paşa, olup bitenlerden sonra İktidarın bir seçimi göze alamayacağını derhal kavradı. Nitekim Ürgüpten Ankaraya dönerken Şereflikoçhisarda bunu açıkca söyledi. Şereflikoçhisarlılar kafileyi durdurdular. İsmet Paşanın konuşmasını istediler. İsmet Paşa keyifliydi. Rahatsızlığı geçmişti. Bir evin giriş kapısı etrafındaki mermer trabzanlara yan oturdu, meydanı dolduran halka, sanki tek adammışlar gibi hitap etti. Onlardan nasıl olduklarını, seçime hazır bulunup bulunmadıklarını sordu. Halk da, tek adammış gibi cevap verdi: İyiydiler, seçime hazırdılar. İsmet Paşa güldü:

"— Ben de öyle görüyorum. Ama onlar artık seçime pek hevesli görünmüyorlar.." dedi.

Bir gün sonra, İktidarı deliye çeviren havadis Kayseriden geldi. İktidarın güvendiği asker, Generallerinin özel uçakla Himmetdedeye gönderdiği, İncesuda birliklerin komutasını verdiği subay, Kurmay Binbaşı Seladaddin Çetiner ordudan istifa etmişti. Hem de istifa sebebini açıkca ilan ederek.. Binbaşı Çetiner istifanamesinde şöyle diyordu:

"Anayasanın 70. maddesi seyahat hak ve hürriyetini vatandaşların tabii hukukundan saymasına ve Ordunun kanunun zikrettiği istisnaî haller dışında emniyet ve zabıta kuvvetleri yerinde kullanılmasına hukukî imkân bulunmamasına rağmen sayın İsmet İnönü ve arkadaşlarının Kayseri gezisinde emir ve komuta ettiğim birlikleri bu hukukî sınırlar dışında kullanmağa zorlandım.

Bu hususu subay çıkarken yaptığım yeminle bağdaştıramıyorum. Ayrıca Anayasanın 94. maddesinde de kanuna aykırı emirlere itaat etmenin memuru mesuliyetten kurtaramayacağı tasrih edilmiş bulunmaktadır.

Bu itibarla bir asker çocuğu olarak girdiğim ve aşk derecesinde bağlı olduğum mesleğimden teessür içinde istifa ediyorum.

Gerekli kanunî işlemin yapılmasını saygılarımla arz ve istida ederim."

İktidarın yaptığı "kanunî işlem" Kurmay Binbaşının tevkifi ve hadiseye yayın yasağı konulması oldu. Halbuki mesele orada kapanmadı. Selahaddin Çetineri, istifada iki subay daha takip etti. Kayseride görevlendirilmiş başka bir subay vardı: Osman Özkoçak. O da, aynı sebepten istifasını verdi. Onlara, hadiseyle doğrudan doğruya ilgisi bulunmayan bir Kurmay Albay katıldı: Kâmil Savaş. İktidar onları da tevkif etti ve o istifa hadiselerine de yayın yasağı koydu. Mevkuf subaylar Ankaraya getirildiler, askerî cezaevine tıkıldılar. Ama hadiseyi bütün Ordu ve bütün Türkiye duymuştu. İktidar tuttuğu yolda Silâhlı Kuvvetleri âlet diye kulanamayacağını anlamıştı. Başka bir çare bulmak lazımdı.

Üç subayın aynı zamanda, aynı hadise dolayısıyla ve aynı şeyi söyleyerek Ordudan ayrılması İktidara bunun bir müşterek hareket ol-

duğu zehabını verdi. Demek ki bunlar bir teşkilata mensuptular ve aldıkları emir gereğince bu gösteriyi yapmışlardı. Tabii, teşkilat C.H.P.-nin teşkilâtıydı. Mevkuf subaylar T.C.K.'nun 153. maddesi gereğince cezalandırılmaları için askeri mahkemeye verildiler. Askerleri kanunlara karşı itaatsizliğe ve askerî inzıbat vazifelerini ihlâle teşvik etmekle suçlandırılıyorlardı. Bu son derece basit ve iptidaî bir görüştü, gerçekle en ufak ilgisi yoktu. Eğer İktidar üç subayın niçin açık sebep göstererek istifa ettiklerini anlayabilseydi belki de bir ay sonra karşılaşması artık mukadder olmuş âkibetini görebilirdi ve kudretsizliğini anlardı. Fakat bilhassa Bayardaki her şeyi İsmet Paşaya bağlama temayülü D.P.yi tamamen kör etmişti.

Kayseriye gidinceye kadar İsmet Paşa ne Selahaddin Çetineri, ne Osman Özkoçağı görmüştü. Kara Kuvvetleri Harekât Başkanlığı Neşriyat Şubesi Müdürü Kurmay Albay Kâmil Savaştan ise haberi bile yoktu. Binbaşı Çetiner, İktidarın güvenilir bir adamı biliniyordu. O tarihlerde bir İhtilâl Teşkilatı Orduda kurulmuştu ve güç kazanmıştı. Ama üç subaydan bir tanesinin bile bununla ilgisi yoktu. Çetiner ve Özkoçak, kendilerine gördürülen görevin manevî azabıyla, böyle bir rol almayı haysiyetlerine yediremediklerinden dolayı istifalarını veriyorlardı. İktidar bundan Ordu muhitinde nasıl bir havanın estiğini çıkarabilirdi. Çıkaramadı. Bu basireti gösteremedi. Albay Savaşın yaptığı ise, batılı manasıyla bir protesto gösterisiydi. Albay Savaşın kanaati şuydu: Silahlı Kuvvetler İktidara karşı pasif bir mukavemet göstermeliydiler. İktidarı azgınlığından kurtarmak ancak böyle kabil olacaktı. İstifasıyla bunu yapıyordu. Albay Savaş ile ötekiler, birbirleriyle ancak hapishanede tanıştılar.

Ben sonraları Albay Savaşı gördüm ve tanıdım. Albay Savaşa, Ekrem Acuner o günler İhtilâl hazırlıklarını çıtlatmış, onun ağzını aramış. Albay Savaş İhtilâli çıkar yol olarak görmediğini bildirmiş. Yani Albay Savaş Nisan başında, Harp Okulunun Mayıs sonlarında yapacağı "Gösteri Yürüyüşü"nü yapıyordu ve hareketi tamamile manevî sebeplere dayanıyordu.

Nitekim 27 Mayıs gelip çattığında bu üç şerefli subay bir tek arzu izhar ettiler: Orduya dönmek. Ordu, haysiyetini ispatlamıştı. Ordu, ne olduğunu göstermişti. Tekrar onun saflarına katılmak Savaşın, Çetinerin ve Özkoçağın mükâfatı olacaktı. Bu dilek kabul edildi, istifa muameleleri iptal olundu. Bugün Çetiner ve Özkoçak albay rütbesiyle Ordudadırlar. Savaş sonradan, usulü dairesinde emekli olmuştur.

İktidar Ordudaki havayı bir başka hadiseden daha anlayabilirdi. İsmet Paşanın Himmetdedede ve İncesuda durdurulması tamamile Celal Bayarın teşebbüsü ve direktifi neticesidir. Devrin iptidaî Cumhurbaşkanı bu kaba kuvvet gösterisiyle İsmet Paşayı manen bertaraf edebileceğini, onu saf dışı bırakabileceğini, prestijine ağır darbe indireceğini sanıyordu. Bunun için 2.Ordu Komutanı Suat Kuyaşı bulmuş, tedbir emirlerini ona verdirtmişti. Kara Kuvvetleri Komutanı olan Orgeneral Cemal Gürselin İhtilâl Teşkilatının başı olmayı kabul ettiğinden, tabii İktidarın haberi yoktu ama Gürsele Demokratlar güvenemiyorlardı.

Üç subayın verildikleri askerî mahkeme onları 27 Mayısa kadar mevkuf tuttu, fakat mahkûm etmedi. Daha iyisi, hadiseyi üç hukuk profesöründen müteşekkil bir ehlivukuf heyetine havale etti. Heyette Süheyp Derbil, Faruk Erem ve Bülent Nuri Esen vardı. Profesörler, subayların hareketinin "istifa hürriyetlerini kullanmak"tan ibaret bulunduğuna dair bir rapor imzaladılar. Bunun üzerine üç subay, tahliye edilmeleri için Kara Kuvvetleri Komutanlığına başvurdular. Gelen red cevabının altında Cemal Gürselin değil, gene Suat Kuyaşın imzası vardı. Hapishanede subayların duydukları şu oldu: Cemal Gürsel subayların tahliyesi için ısrar etmişti. Bunun üzerine kendisi izinli addedilmişti. İzni bittiğinde emekliye sevkedilecekti. İktidar, subayların kendisini dinlememesinin ve her hakimin kendi emrini bir takım "uşak hakimler" gibi yerine getirmemesinin gazabı içindeydi. Bir organ istiyordu ki yüzde yüz kendi emrinde olsun, astığı astık, kestiği kestik bulunsun, icraî ve kazaî yetkileri bünyesinde toplasın. Yani Bayar-Menderes ikilisinin Ordu ve Adliye vasıtasıyla yapmak isteyip te yapamadıklarını yapsın. Memlekette tek yetki olsun, diğer bütün kuvvetler onun emri altına girsin

İktidar bunu, meşhur Tahkikat Komisyonunda bulduğunu sandı.

Gelecek yazı:

Menderesin Tahkikat Komisyonu

Fransa

Ava giden avlanır

Fransız sosyalistleri General De Gaulle'ün NATO politikasına karşı durum almayı kararlaştırdıkları zaman, Fransız Devlet Başkanının dış politika davranışlarından yaka silkenler, tabiî bunların en başında da amerikan yöneticileri, önümüzdeki Mart ayında yapılması beklenen genel seçimlerde Parlâmento çoğunluğu sosyalistlerin eline geçerse işlerin biraz olsun düzeleceğini umup sevinmişlerdi. Fakat, geçen hafta Fransız Meclisinde yapılan görüşmeler bu sevinci pek kısa kesmiştir. Fransız sosyalistleri General De Gaulle'ü yıpratmak amacıyla verdikleri gensoru önergesi üzerine açılan bu görüşmelerden, istedikleri amaca ulaşmak şöyle dursun, sol partiler arasında Başkanlık seçimleri sırasında iyi-kötü kurulmuş birliği de parçalayarak çıkmışlardır.

Bilindiği gibi, Fransadaki bütün sol partiler, yani radikaller, sosyalistler ve komünistler, Başkanlık seçimleri sırasında Mitterand'ın başkanlığında birleşmişlerdi. Bu birleşme, sonradan, Demokratik ve Sosyalist Federasyon adı altında devamlı birliğe çevrilmek istenmiştir. Komünistlerin böyle bir birlik karşısında dikkatli davranmalarına karşılık, radikaller ve sosyalistler bu konuda önemli adımlar atmış bulunuyorlardı. Bu arada, ortak dış politika tutumunun kararlaştırılması da Federasyonun yetkileri arasına bırakılmıştı. Fakat Sosyalist Parti yöneticileri, De Gaulle'ün dış politikasını Fransız Meclisine getirmekle, verdikleri sözü tutmamışlardır.

Bir dizi yanlış hesap

De Gaulle'ün dış politikasını Meclis önüne getirirken, sosyalist liderlerin bir dizi yanlış hesap yaptıkları anlaşılıyor. Bir kere, De Gaulle'ün Fransayı NATO'dan çekmek kararının fransız kamuoyunda kötü etkiler yarattığını, bu bakımdan şimdiki durumda Batı bağlılığının şampiyonluğunu yapan orta partilerin de kendileriyle birlikte oy kullanmayı faydalı göreceklerini sanmışlardır. Oysa, De Gaulle'ün NATO karşısındaki tutumunun geniş halk kitleleri tarafından benimsendiği, hiç değilse kötü karşılanmadığı anlaşılıyor. Bu yüzdendir ki, ortadaki partiler bile oylarını kullanırken çok düşünmüşler, blok halinde De Gaulle'e karşı cephe alamamışlardır.

Sosyalist liderlerin yaptığı ikinci yanlış hesap, komünistlerin tutumu konusunda olmuştur. Komünistler, bundan çok önce, De Gaulle'ün NATO karşısındaki davranışlarını onayladıklarını açıklamışlardı. Fakat sosyalistler, eğer görüşmeler güven oyuna giderse, bundan başka her konuda De Gaulle'ün karşısında olan komünistlerin güvensizlik oyu kullanacaklarını düşünmüşlerdir. Oysa Başbakan Pompidou işi güven oyuna kadar götürmemiş, bunun üzerine, yalnızca, sosyalistlerin De Gaulle'ün dış politikası konusunda verdikleri gensoru önergesi oylanmıştır. Böyle olunca da, komünistler, oylarını Sovyetler Birliği tarafından pek beğenilen bu

dış politikaya karşı kullanmaya yanaşmamışlardır.

İhtiyar kurdun hesapları

De Gaulle'ün nasıl bir politika kurdu olduğu gözönüne alınınca, Pompidou'nun bir güven oyuna gitmesi zaten beklenmemeliydi. Nitekim ayakları daha yere basan bir politikacı olan Mitterand, dış politika konusunun Meclise getirilmesinden pek memnunluk duymamıştır. İşin tuhafı, bu konu bir kere Meclise getirildikten sonra Sosyalist lider Guy Mollet de konuya pek sahip çıkmamıştır. Sosyalistlerin gensoru önergesini savunmak görevi, yaşlı politikacılardan René Pleven'e düşmüştür. Mitterand'ın ve Mollet'nin yaptıkları konuşmalar, dostlar alışverişte görsün gibi lerden olmuştur. Tartışmalar sırasında De Gaulle politikasını savunan Pompidou ise, yaptığı konuşmalarla, Generalden sonra devlet başkanlığı koltuğunun tek adayı olduğunu göstermiştir. Bu konuşmalara kadar, Paris siyasal çevrelerinde, Pompidou'nun De Gaulle'ün NATO politikasını beğenmediği söylentileri dolaşıyordu. Fakat geçen hafta Fransız Meclisinde aldığı kesin durumdan sonra, bu söylentilerin devam etmesi beklenmemelidir.

Sosyalistlerin yanlış hesaplara dayanan son davranışları üzerine bunlarla komünistler, hattâ radikaller arasında yeni bir işbirliği kurulması ihtimali çok azalmış görünüyor. Fakat, şimdi de, De Gaulle'ün NATO politikasını beğenmeyenler, yani sosyalistler ile orta parti-

Kendini Yitiren

Düşük Menderesin dış politika ucûbelerinden biri olan ve 1958 Irak ihtilâlinden sonra yediği büyük darbe üzerine adını bile değiştirmek zorunda kalan Bağdat Paktı 1955 yılında kurulduğu zaman, Türkiye ve İran üzerindeki Sovyet tehditleri çoktan tarihe karışmıştı. Hatırlanacağı gibi, bu tehditler en çok 1945-47 yıllarında kendilerini duyurmuşlar ve 1947 yılından sonra, Birleşik Amerikanın kendi güvenliği tehlikeye düşmeden dünya dengesinde hiçbir değişiklik olamıyacağını anlayıp Sovyetler Birliğinin karşısına dikilmesiyle birlikte, eski hızlarını kaybetmişlerdir. 1945-47 yıllarında Türkiyeyi Sovyetler Birliği karşısında direnmeye yönelten tek şey, kendi bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak azmidir. Başkan Truman Potsdamda Staline Sovyet toprak isteklerinin yalnızca Ankara ile Moskova arasında çözümlenecek bir sorun olduğunu söylerken, herhalde iki yıl sonra bu sözlerden pişmanlık duyacağını düşünmüyordu. Washington'u Türkiyeden önce İranın arkasında yer almaya zorlayan, bu ülkedeki zengin petrol yatakları olsa gerektir. Irak ve Pakistana gelince, bu iki devlet zaten hiçbir zaman doğrudan doğruya Sovyet tehdidi karşısında kalmış değildir. Üstelik, Stalinin ölümünden sonra işbaşına gelen yeni Sovyet yöneticileri, 1953-55 yıllarında, Bağdat Paktını kurmaya çalışan dört Orta Doğu devletine karşı bir barış saldırısına girişmiş bulunuyorlardı.

1955 yılında Orta Doğuda tehlikede olan Türkiye, Irak, İran veya Pakistanın güvenliği değil, fakat bu bölgedeki ingiliz çıkarlarıydı. İkinci Dünya Savaşının sona erdiği günlerden başlayarak, İngiltere, Orta Doğuda artık sona ermek üzere olduğunu anladığı varlığını dolaylı yollardan sürdürebilmek için, çeşitli düzenler kurmak istemiştir. Bunların birincisi olan Arap Birliği, Arap ülkelerinde hergün biraz daha yoğunlaşan milliyetçilik akımları yüzünden, İngilterenin amaçlarına uymamıştır. Onun arkasından Londranın aklına Türkiye gelmiştir. Batı Avrupada Kuzey Atlantik Andlaşmasının imzalandığı sıralarda, Türkiye hâlâ Sovyet tehditlerinin korkusu içinde yaşıyor ve güvenliğini Batının sağlam garantilerine bağlamak istiyordu. İngiltere, Türkiyenin bu endişelerini kendi çıkarına kullanmak için, bu ülkenin NATO ya alınmasına uzun süre karşı koymuştur. Türkiyenin bir Atlantik devleti değil, bir Orta Doğu devleti olduğunu ileri süren Londra hükümetleri, Ankarayı başta Mısır olmak üzere, içine Arap devletlerini de alacak bir savunma paktı kurmaya çağırmışlardı. Fakat Türkiye 1950 yılına kadar Orta Doğuda bir yüklem altına girmekten dikkatle kaçındığı gibi, Mısır da, bu paktın İngiltereye askerlerini Süveyş kanalında tutmak bahanesini vereceğini düşünerek, Londranın tekliflerine katılmamıştır. Bilindiği gibi, 1936 yılında imzalanan İngiliz - Mısır andlaşmasında, İngilterenin askerlerini yirmi yıl sonra Mısırdan çekmesi öngörülüyordu.

1950 yılında işbaşına gelen Demokrat iktidar, Türkiyenin NATO'ya katılmasını kendisine bir seçim sloganı yapmıştır. Bu amaca ulaşmak için de, Batıya her istenilen tavizi vermiştir. 1950'de patlak veren Kore Savaşı, Birleşik Amerikaya, elindeki atom üstünlüğüne rağmen, komünistlerin dünyanın şurasında burasında bölgesel savaşlar çıkarabileceklerini göstermiştir. İşte Washington'un Türkiyenin durumunu kendi güvenliği bakımından önemli görmesi ve NATO'yu Doğu Akdenize doğru genişletmek kararını vermesi bundan sonradır. Fakat DP yöneticileri bu gerçeği anlamakta güçlük çektikleri için, Türkiyenin NATO'ya alınmasını sanki Batının bir lûtfu olarak karşılamışlar, bunun karşılığında kendilerini Batılılara hep taviz vermek zorunluğunda saymışlardır.

ler arasında bir işbirliği fırsatı belirmiştir. Bu, bilindiği gibi, Başkanlık seçimlerinden önce Gaston Deferre tarafından savunulan bir işbirliği türüdür. Fakat orta partiler bu seçimlerden sonra sosyalistlerle Lecanuet arasında tercih yapmakta güçlük çekmektedirler.

Bilindiği gibi, Lecanuet, başkanlık seçimlerinde, ortada ve ortanın sağında olan seçmenlerin oylarını toplamayı başarmış becerikli bir alay olarak belirmiştir. Önümüzdeki genel seçimlerde de, seçim kampanyasını düzenleyen amerikan reklâm kumpanyalarının ve hiç şüphesiz açık-kapalı her türlü amerikan desteğinin yardımıyla, De Gaulle'ün NATO politikasını ve Batı birliği anlayışını kendine slogan olarak alacaktır. Fakat ihtiyar kurt De Gaulle, eğer seçmenler arasında bu konulardan dolayı kendisine kırılanlar varsa, onların oylarının yabana gitmemesi için gerekli tedbiri almıştır. De Gaulle'ün eski Maliye Bakanı Giscard d'Estaing tarafından kurulan muhafazakâr Bağımsız Cumhuriyetçiler grupu, seçimlerde, Lecanuet'nin oylarını toplamaya çalışacaktır.

Fransız iç politika alanı, De Gaulle'ün başkanlığından ve elindeki yetkilerden gelen bir istikrarın dışında, alabildiğine karışıktır. Sosyalistlerin fazla düşünmeden attıkları son adım, durumu daha da karıştırmıştır.

Pakt

Doç. Dr. Halûk ÜLMAN

Bunun içindir ki, eğer NATO'ya alınırsa, Türkiyenin Orta Doğuda da bir savunma düzeni kurmaya çalışacağı sözü, bu düzenin kimi neye karşı koruyacağı fazla düşünülmeden İngiltereye verilmiş, NATO çerçevesine gizlenilen amerikan üslerine "buyur" denilmiştir. İngiltereye yaranmak için kurulan Bağdat Paktı, Türkiyeye, Arap ülkelerini, onlarla birlikte de bağlantısız devletleri kaybetmekten başka birşey kazandırmamıştır.

Birleşik Amerika, Bağdat Paktını zaten daha başlangıcından özellikle bir ingiliz düzeni sayıyordu. Bu bakımdan, Pakta üye olarak katılmış değildir. Dulles devrinde, NATO ile SEATO arasındaki boşluğu dolduracak bir "Kuzey Dilimi" olarak görüldüğü için, Bağdat Paktı Washington'a belki bir ölçüye kadar önemli geliyordu. Fakat dünya dengesi, klâsik kuvvetlerden çok, çekirdekli güç eşitliğine dayandıkça, bütün askeri düzenler gibi CENTO da önemini büyük ölçüde kaybetmeye başlamıştır. Bugün CENTO devletleri Birleşik Amerika için stratejik olmaktan çok, ideolojik ve psikolojik bir değer taşımaktadır. Öyle olmasaydı, Başkan Kennedy, Küba buhranı sırasında, Türkiyedeki Jüpiter üslerini pazarlık konusu yapabilir miydi?

1955 yılında Sovyetler Birliği ile Mısır arasında başlayan yakınlık, Batılı devletleri gerçekten derin derin düşündürüyordu. Fakat bugün, bu yakınlığın Orta Doğuda bir sistem değişikliğine kadar gitmeyeceği açıkça anlaşılmıştır. Üstelik, Batılılar Orta Doğudaki çıkarlarını CENTO devletlerinin yardımından çok, Arap devletleriyle yapacakları geçici anlaşmalarla sağlayabileceklerini düşünmektedirler. Sonsuz petrol zenginliğine ve Kâbenin anahtarlarına sahip olan bir Faysal, Nâsır karşısında denge sağlamak bakımından, Türkiyeye kıyasla çok daha elverişli durumda görülmektedir. Zaten son günlerde ortalıkta dolaşan İslâm Paktı sözlerinin altında yatan amaç da, bundan başka birşey değildir.

İngiltereye gelince; artık hangi kisve altında olursa olsun Arap topraklarında asker bulunduramayacağını anlayan İngiltere CENTO içinde sıkılmaya başlamıştır. Irakın Bağdat Paktından çekilmesinden sonra, İngilterenin bu Pakt çerçevesinde asker tutacağı devlet kalmamıştır. CENTO'nun bugün doğrudan doğruya koruduğu hiçbir ingiliz çıkarı yoktur. Üstelik, Yunanistan karşısında Türkiye, Hindistan karşısında Pakistan bu pakt içinde kendisini güç seçimler yapmaya çağırmaktadırlar. Nihayet, İşçi hükümetin benimseyip geliştirdiği ve "Süveyşin Doğuşu" adıyla tanınan yeni savunma politikasında CENTO'nun yeri bile yoktur. Eğer CENTO'nun Batılıların savunma hesaplarında bir yeri olsaydı, Türkiye, İran ve Pakistan tarafından yıllarıyıldır istenilen bir ortak kumandanlık şimdiye kadar çoktan kurulurdu.

Devlet adamlığı, daha Paktın kurulduğu sıralarda, İngilterenin karıştığı her siyasal kombinezonun Orta Doğuda Türkiyeye düşman kazandırmaktan başka birşeye yaramayacağını anlamayı gerektirirdi. Gene devlet adamlığı, zararın neresinden dönülürse o kadar kârlı çıkılacağını bilmeyi de gerektirir. Ne kadar verimli olduğu çok şüpheli bir ekonomik işbirliği ve komünist sızmaların elbirliğiyle önlenmesi gibi çok tartışma götürür bir slogan, Türkiyenin bütün bağlantısızlar bloku ile ilişkilerini sarsan bu çağı geçmiş pakta daha fazla bağlı kalması için yeterli nedenler değillerdir. Türkiye eğer içindeki komünist sızmalarını önlemek için Birleşik Amerika ve İngilterenin yardımına muhtaç duruma gelmişse, çok acıklı bir dönemdeyiz demektir. Vietnam olayı, Birleşik Amerikanın komünist yayılmasını önlemek bahanesiyle burnunu soktuğu her yerde komünistlerin ekmeğine yağ sürmekten başka birşey yapamadığını açıkça ortaya koymamakta mıdır?

Eğitim

Üniversiteli Kadınlar Derneği

Gözlüklü, kahverengi elbiseli zat, büyük çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği topluluğa bir süre baktı, sonra konuşmasını, heyecanlı bir şekilde, şu sözlerle bağladı:

"— Komisyonumuzda heyecan tansiyonu zaman zaman son haddini bulmuş ve türk toplumunun sorunlarına eğitim açısından cevap verme isteği bilimsel araştırmalara olağanüstü bir canlılık, bir duygu faktörü katmıştır. Sorularınıza cevap verirken, bu olağanüstü heyecanı belirtmeden edemedim. Esasen aynı heyecanın Genel Kurulda devamı da eğitim konusunun, bu arada yetişkin kadının eğitimi ve okur-yazarlığa teşvik konusunun Türkiyenin kalkınmasında oynayacağı rolün aydınlarımız tarafından nasıl değerlendirildiğini göstermiş bulunmaktadır."

Gözlüklü zat alkışlar içinde kürsüden inerken, sarı elbiseli, çok genç bir başka konuşmacı kürsüye doğru yürüyordu.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde, Türk Standartlar Enstitüsünün Necatibey caddesindeki olağanüstü şık konferans salonunda geçti. Gözlüklü zat, eğitimci Rauf İnandı. İnan, UNESCO Türkiye Milli Komisyonunun Türkiye Üniversiteli Kadınlar Derneğiyle ortaklaşa düzenledikleri "Yetişkin Kadınların Eğitimi ve Okur-yazarlığa Teşvik Yolları" adlı seminerde Devlete Düşen Görevler Komisyonunun yöneticisi bulunuyordu.

Seminer üç gün sürmüş, Türkiye Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesinin bütün yurtta yaptığı çağrıya 54 kamu kuruluşu ile 52 özel kuruluş cevap vermiştir. Türkiyede böylece ilk defa bütün kadın dernekleri ortak bir konu etrafında toplanıp tartışma imkânını bulmuşlardır. Konuşmaları, bu kuruluşlardan gelen 109 delege dışında, 500 kadın dinleyici, sabah - akşam, merakla izlemişlerdir. Komisyon çalışmalarına ayrılan ikinci günde bile, altı ayrı komisyonda, yaklaşık olarak, 50-60 kişi çalışmalara katılmıştır.

Seminer ciddi ve ağır havasını korumakla birlikte, özellikle açık oturuma ayrılan son günü canlı, heyecanlı tartışmalara da sahne olmuştur.

10 milyon okumayan kadın

Seminerin ilk günü açış konuşmalarını Devlet Bakanı Cihat Bilgehan, Üniversiteli Kadınlar Derneği Genel Başkanı Tezer Taşkıran, Ankara Şubesinin çok faal Başkanı Doç. Dr. Nermin Abadan, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Bedrettin Tuncel, Köy İşleri Bakanlığı UNESCO uzmanı Pièrre Fourre yapmışlardır. Genel olarak, Türkiyenin eğitim sorunlarına bilinçli bir şekilde değinen bu konuşmaları, Türkiyenin ilk kadın yargıcı Yargıtay üyesi Melâhat Ruacan yönetmiştir. Komisyonlarda ise, "Okur-yazarlığı geliştirmede uygulanacak metodlar", "Yetişkin kadın eğitiminde devlete düşen görev", "Aynı konularda gönüllü kuruluşların rolü", "Devlet ile gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyon", "Radyo ve televizyonun rolü", "Kadın kamu görevlilerinin yapacakları toplum kalkınması çalışmaları" hakkında, eğitim alanında ün yapmış yöneticilerin hazırladıkları bildiriler tartışılmıştır. Bu bildiriler, muhtelif değişikliklerle, üçüncü gün Genel Kurula sunulmuş, oylanmış ve kamuoyuna bir bildiriyle duyurulmuştur. Kadın milletvekilleri ve senatörlerin, köylerden gelen halk eğitimi uzmanları ile gezici köy kursları öğretmenlerinin, halk eğitimi uzmanlarının, kadın dernekleri üyeleriyle siyasi partiler kadın temsilcilerinin, üniversite mensuplarının, genel olarak eğitimcilerin katıldıkları bu tartışmalar o kadar heyecanlı olmuştur ki, bir ara eğitimci senatör Zerrin Tüzün tarafından verilen bir önerge, tatlı tartışmalara yol açmış ve seminere daha aktif bir nitelik verme yoluna girmiştir.

Seminer dağılmadan bir seçime gidilmesini ve bu konuları izleyecek bir komisyonun seçilmesini isteyen ve bunu bir önerge ile oylamaya sunan Zerrin Tüzün, yaptığı konuşmada, bütün bu güzel görüşlerin ve dileklerin dört duvar arasında kalmasından, "toplandık, konuştuk, dağıldık" sonucunun bir kere daha tekrarından korktuğunu belirtmiştir.

Sonuçta, Köy İşleri Bakanlığının, mevcut kuruluşlara başvurarak, birer temsilci göndermelerini istemesiyle meselenin çözümlenmesine karar verilmiştir. Fakat Standartlar Enstitüsünün şık sıralarını dolduran aydın kadınlar kararlıdırlar. Köy İşleri Bakanlığı 20 Mayısa kadar onları çağırmazsa, 21 Mayısta kapıya dayanacaklardır.

Aydın kadınlar, 1966 yılında sayıları 10 milyonu aşan okur-yazar olmıyan kadınların muhakkak surette, özel bir çaba ile, eğitilmelerini istemekte ve bunu Türkiyenin kalkınması için vazgeçilmez bir zorunluk olarak kabul etmektedirler. Bu seferberlikte, gönüllü kuruluşların devletin yanında büyük bir rolü olmalıdır. Bunun için de seminer, pratik bir çare olarak, Köy İşleri Halk Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağlı daimi bir Koordinasyon Komitesinin kurulmasını teklif etmektedir. Cehaletle savaşta bu komite, görev almak isteyen bütün gönüllülere, bilinçli bir şekilde çalışma imkânını sağlıyacak, yol gösterecektir.

Yararlı bir iş

Üniversiteli Kadınlar Derneğinin düzenlediği seminer, cehaletle savaş yolunda atılan güçlü bir adım oldu. Özellikle kadınlar, semi-

Bizim Hikâyemiz

Yirmi yıl önce Vanda, genç bir doktorun eşiyle arkadaş olmuştum. Çok iyi para kazanıyorlardı, fakat o, her ne olursa olsun, Doğunun bu kendi içine dönük, güzel ve sefaleti içinde vakur ilinden ayrılmak istiyordu. Birgün bana dert yanmış, "Ben Vanlıyım. Bu memleketi gözüm gibi severim. Kendi isteğimizle buraya geldik ama, dayanamıyorum. Bizimkiler ,akraba ve dostlar öylesine yoksulluk içindeler ki, ben elbiselerimi dolaba kapamak zorunda kaldım. Giyinemiyorum. Yediklerimden utanıyorum. Adeta, paramız var diye utanıyorum" demişti.

Yirmi yıl önce... Düşünülsün: genç kadın, yakınlarının sefaletine dayanamıyor, onlara birşey yapamamaktan utanıyor ve bundan ötürü kaçmak, onların sefaletlerini görmemek istiyordu!..

Uzun süre hepimiz, yakın çevremizden biraz uzaklaşır uzaklaşmaz bu aynı duygulara kapıldık: gözlerimizi kapamak ve kaçmak!.. Ama sonra halka genişledi. Yakınımız olsa da olmasa da, açlıktan ölen çocuğa, hacıya - hocaya, muskaya terkedilen Atatürk gencine, çıplak ayakları kanaya kanaya köyünden şehire bir kucak geven satmağa gelen, bu çalışmasının sonucunda bir lokma ekmeğini hakedemiyen kadına, doktora yetiştirilirken yolda ölen hastaya, ekeceği tarlanın toprağını sırtındaki küfede taşıyan erkeğe bakmadan geçemedik. Belki kaçtık ama, Vandan Uzunköprüye, Trabzondan Urfaya, Erzuruma, Doğudan Batıya, Kuzeyden Güneye dert bizi kovaladı. Bir sabah Çankayanın tepesindeki konforlu, sıcak mutfağında kahvesini hazırlayan kadın, pencereden dışarıya, o nefis manzaraya bakarken, birden burnunun dibine konan gecekonduyla karşılaştı. Artık gözlerini kapasa da sefalet kapısının eşiğine kadar uzanmış, topraksız köylü, okulsuz genç, açlıktan kavrulmuş çocuklar şık villasında onu yakalamışlardı. Kadın içine birşeyin saplandığını duydu. Halbuki o, bugüne kadar bu gibi işlerle hiç meşgul olmamış, Anadolu gerçeği diye bir takım sefalet tabloları çizen o kalemleri kopasıca yazarlardan, sanatçılardan bir tek satır bile okumamıştı!..

Türk toplumu artık ister istemez görüyor. Artan nüfusla birlikte durmadan genişleyen sefaletin memleketi nasıl sardığını kendi gözleriyle görüyor ve duygulanıyor. En lüks lokalde viskisini yudumlayan adam, eğer bugün aşk nağmeleri yerine, açlığı ve yoksulluğu dile getiren şarkıcının sözlerinden hoşlanıyorsa, bir "kurufasulye" hikâyesini bir "mehtapta sefa" hikâyesinden daha iyi anlıyor, daha çok bununla duygulanıyorsa, bunu yalnızca bir özenti diye kabullenmek mümkün değildir. Bu, daha geniş bir aşkın, memleket aşkının, gerçekci yönleriyle tek tek 30 milyonun kalbini sardığını gösterir. Bir toplumun nelerle duygulandığı, sosyal yapının ne şekilde geliştiğini anlamak bakımından, önemlidir. Ama artık türk toplumu görmekle, duygulanmakla da yetinmiyor. Sefalete, yoksulluğa çare arıyor. Türkiyenin her köşesinde yerden biter gibi türeyen gönüllü dernekler, elde ettikleri sonuç ne olursa olsun, en başta bu çare aramanın, bu çabanın örneğidir.

Türk toplumu artık görüyor, duyuyor ve derde çare arıyor. Bütün mesele buradadır! Bilim, tek çıkar yolun köklü reformlar olduğunu söylüyor. Aydınlar devamlı surette bunu savunuyorlar. Ama kurulu düzenin bozulması, bu düzenden çıkarı olanları tedirgin ediyor. Bunlar reform istemiyorlar. Bunlar, birkaç adamın cebine birkaç kuruş koyup, ellerine sopa verip meydanlara salıyorlar; komünist avı ilân edip, reform isteyen her yurtseveri damgalamayı, tedirgin etmeyi kurtulmanın yolu sanıyorlar. Hâlâ yirmi yıl öncesi gibi kaçmak, duymamak yeter sanıyorlar. İşte bu, bizim hikâyemiz! Bizi bize düşman eden olumsuz hikâyemiz... Oysa ki hepimiz için kurtuluş yolu, hürriyet içinde elele tutuşmak ve gerçekleri söyliyenleri sopalarla kovalıyacak yerde, beraber bu gerçekleri karşılamak, bilime yönelmektir. Gerçekten komünizmden korkanların komünizme giden yolda direnmeleri, kelimelerle dâvaları örtbas etmeleri inanılacak gaflet değildir.

Jale CANDAN

---

nere büyük bir ilgi gösterdiler. Seminerin en ilginç tarafını, bazı kuruluş kanunlarındaki aksaklıkları meydana çıkarması ve bunun yanında eğitimin bugünkü anlamda ne olduğunu anlatması teşkil etti. Kadınların istedikleri okur-yazarlık, ekonomik hayatı etkileyebilecek, kadına, bir nevi ekonomik bağımsızlık yanında, ev kadınlığı ve annelik görevleri dahil, bütün işleri daha iyi yapabilmede, gazeteyi ve radyoyu, kullandığı oyu değerlendirebilmede yardımcı olabilecek bir okur-yazarlıktır.

Bayramlar

23 Nisan

Bütün Karaağaç köyü, anneler, babalar, ablalar, ağabeyler, 23 Nisan sabahı, Karaağaç İlkokulunun bahçesinde, sıralardan yapılmış sahnenin etrafında toplaşmış, iftiharla çocuklarını seyrediyorlardı. Çilli, tombul yüzlü, küçük oğlan Bünyamin Hastürk, büyük bir maharetle, "Okula Dönmeliyim" adlı piyesin kahramanını canlandırıyor, cocuklar yürekleri sıkışarak, büyükler gözleri yaşararak, Karaagac köyünün bu istidatlı, küçük çocuğunu alkışlıyorlardı. Ama köyün kabiliyetli çocuğu yalnızca Bünyaminden ibaret değildi. Harmandalı oynayan çepkenli küçük Kemali Bilecanın kılıcını öyle bir çekişi vardı ki, insanı ürpertiyordu. Koroyu idare eden Neriman Okan, Necmettin Demirsoy "Çayda Çıra"yı, "Mor Koyun"u, "Silifkenin Yoğurdu"nu oynıyan, rondlar yapan, şiir okuyan, piyeslerde rol alan bütün çocuklar küçük Bünyamin kadar heyecanlı, başarılıydılar.

Mamak yakınlarındaki Karaağaç köyü ilkokulu, 23 Nisanı kutlayan binlerle köy okulundan bir tanesidir. Daha birçok köyde öğretmenler, tıpkı, Karaağaç köyünde veli ve okul ilişkileri konusunda ilginç bir konuşma yapan Memduh Özbasmacı gibi, 23 Nisan sabahı içlerine büyük bir umudun dolduğunu duydular:. Köylerde veliler, çocuklarıyla şehirlilerden çok daha fazla meşguldürler. Karaağaç İlkokulu Müdürü Mahmut Kelecioğlu, özellikle bu sevincini belirtti ve:

"— Çalıştık ama, boşa çıkmadı. Bugün okula gelmeyen tek bir çocuk velisi yoktur. Biz, çocuklarla beraber anne ve babaya da hitap edebildiğimiz nisbette başarılı oluyoruz" dedi.

Tüli'den haberler

Ölmeyen gözler

Doğuş galerisinde **Meral Kılıçın** mineli bakır çalışmaları sergilenirken ölüm ve kalım üzerine çok ilginç tartışmalar yapıldı. Göz Bankasından bir doktor, gazetecilerin, sanatçıların, operacıların yanına yaklaşıp gözlerini bağışlamalarını istiyor, bu istek değişik tepkilerle karşılanıyordu. Kimi, şu ihtiyar dünyada pislikten, ihanetten başka bir şey görmediğini, gözlerini de kimseye vermek istemediğini söylüyordu, kimi de şu güzel dünyaya bakmağa doyamadığını, dünyaya göz kapamamak için herşeyini bağışlayacağını belirtiyordu.

Tanınmış operacı **Ayhan Aydan** da bu dünyada güzel şeyler görmüş sayılmaz. Onun da başından çok olay geçti, o da çok gözyaşı döktü. Bu yüzden o da yaşlı gözlerini bir başkasına bağışlamak fikrine çok yatık değil, fakat karanlıkta yaşayan insanlara başka türlü yardım etmek niyetinde. Bankanın doktoruyla uzun uzun konuşup bilgi aldı. Galiba gönüllüler grupunda çalışacakmış...

CENTO sosyetesi

Batılı gözlemciler, Ankaradaki CENTO toplantısının pek olumlu geçmediğini söylüyorlar. Pakistan Dışişleri Bakanı **Zülfikar Bhutto** da görüşmelerden çok memnun değil, fakat toplantılar boyunca CENTO sosyetesi iyi vakit geçirdi.

Dışişleri Protokol Dairesi, Bakanlar seviyesindeki misafirleri iyi ağırlamak için elinden geleni yaptı. Ankaradan sonra İstanbuldaki Boğaz gezileri, Mehter Takımı gösterileriyle CENTO'nun turistik yönü de ihmal edilmedi. Amerika Dışişleri Bakanı **Dean Rusk'ın** Boğazda gezecek hali yoktu, o doğruca Washington'a uçtu. Bu uçuştan sonra Hükümet de rahat bir nefes aldı. Zira, Dean Rusk'ı gençliğin protesto gösterilerinden uzak bulundurmak için emniyet görevlilerinin hayli ter döktüğünü kimse inkâr edemez. Bu gösteriler yüzünden başkent sosyetesi de iyice karıştı. Çaylarda, kokteyllerde yalnız bu mesele konuşuldu. Keşke, bazı konuşmaları Mr. Rusk da dinleseydi!.. Me-

Seramik sanatçısı Meral Kılıç
Gözlerini bağışlayanlardan biri

selâ **Kebuter Yardımcının** konuşmasını... AP İstanbul milletvekili Mehmet Yardımcının eşini son moda Chanel tavyörü, güzel taranmış saçlarıyla Atatürk Bulvarında görenler kulaklarına inanamadılar. "Kadınlar politikada kocalarını aşıyor, daha cesur, hattâ cüretkâr olabiliyorlar" diye düşündüler.

CENTO'lu Bakanlar, bu gelişlerinde, türk balesini seyretmek fırsatını da buldular. Bale akşamı, Operanın şeref locasının garip bir görünüşü vardı. Kadınlar erkekler kadar diplomat olmadıklarından hislerini saklıyamıyorlar. Meselâ, **Valiye Bayülken** çok durgun görünüyordu. Temsilin en neşeli seyircisi aktris **Şirin Devrim**di denilebilir. Şirin Devrim, pırıl pırıl beyaz bir elbise giymiş, önüne gelene sarılıyor, sevgi ve dostluk gösterileri yapıyordu. Muhsin Ertuğrul olayından sonra Şehir Tiyatrosundan istifa eden Şirin Devrim, geçirdiğimiz hafta boyunca birçok yerde aynı pozda göründü, kısa bir zaman önce bir safra kesesi ameliyatı geçirdiğini de bütün Ankara öğrendi.

Hayvanlar ve insanlar

AP İzmir milletvekili **Şinasi Osma** Mecliste çok faal görünmüyor fakat Türkiye Hayvanları Koruma Cemiyetinin faal bir üyesi. Cemiyet lokaline gitmeyi hiç ihmal etmiyor, bakıma muhtaç kediler, köpeklerle yakından ilgileniyor. Şinası Osma, geçtiğimiz haftayı da partili arkadaşlarından uzak, yine hayvanlara yakın geçirdi. Bu arada, İngiltereden gelen bir leydiyi ağırlamağa çalıştı. Bu leydi de bir hayvansever. Türkiyedeki Hayvanları Koruma Cemiyetine de hayli yardım ediyormuş. Türkiyedeki hayvanların halini görünce sinir krizleri geçirmiş.

Biz de insanların halini görünce kriz geçiriyoruz, değil mi?

Hariciye Köşkünde defile

Firuzende Çağlayangilin Hariciye Köşkünün salonlarını Butik İstanbul'un defilesine açtığını duyanlar önce biraz şaşırdılar. "Butik İstanbul Ankaranın moda hayatına yeni karışan bir isimdir. Hanımefendi köşkü açmak için acaba neden onu tercih etti?" diye soruşturdular. Sonunda durum anlaşıldı: Butik İstanbul, defilesini Sakatlar Derneği yararına yapıyordu. Bn. Çağlayangil de bu derneğe ayrı bir yakınlık duyuyordu. Ayrıca, butiğin sahibesi **Kâmran Cemal** ise Çağlayangillerin iyi bir dostuydu.

Diplomatik göç başlıyor

Büyük Elçilerimizin çoğu göç havasında. Birçok elçi yer değiştiriyor, birçok elçi merkeze dönüyor, birçok umum müdür de merkezden dışarı gidiyor. Kimi elçi, kimi başkonsolos oluyor diye başlayan söylentiler gerçekleşmek üzere. Dışişlerinin kurmay ekibi de değişiyor. **Halûk Bayülken** artık Genel Sekreterlikten ayrılıyor. Yerine Londra Büyük Elçimiz **Zeki Kuneralp** gelecekmiş. Kuneralp, sayılı diplomatlarımızdan biridir. Biraz rahatsız, bacağından ötürü bastonsuz yürüyemiyor, fakat Majestelerinin memleketinde Türkiyeyi iyi temsil ettiği herkesçe kabul ediliyor. Bastonlu yürüse de Kuneralp, kafası sağlam adamdır. Genel Sekreter yardımcılarını da iyi seçerse, Hariciyemiz belki "Teenage" havasından kurtulur.

Yer değiştiren elçilerden biri de Paris Büyük Elçisi **Namık Yolga** diyorlar. Romadan sonra Parise gi den Namık Yolga ve eşi son zamanlarda hayli rota değiştirmişler ama, Paristen ayrılmaktan kaçınmamışlar. Bazı çevreler onları pek "parisienne" bulmuyorlar. Doğrusu, **Müşerref Vergin** daha "parisienne"..

Kadın ve çiçek

Ankara sosyetesinde kadın ve çiçek ilişkisini kuran köşelerden biri, Çankayadaki Japon Elçiliği. Japon evinin özelliğini taşıyan güzel çayhanede haftada bir gün geleneksel İkebana dersleri veriliyor. Başkentli kadınlardan birçoğu bu derslere devam etti, birçok evlerde çiçekler japon biçimi düzenlenmeğe başladı. Önümüzdeki hafta, İkebana derslerine devam eden son grupun yarışması var. Bakalım kim kazanacak? Daha önceki İkebana öğrencileri arasında **Jale Tulga, Cahide Aka, Lâle Kura, Emel Özmen** de vardı. Bunlar, çiçeklerin sırrını öğrenmekten çok hoşlandıklarını söylüyorlar.

Türkiye Gecesi

Geçenlerde Balgattaki Amerikan Okulunda verilen senelik Türkiye Gecesi pek başarılı oldu.

Türkiyede bulunan amerikan okullarında artık birinci sınıftan başlıyarak lise son sınıfa kadar her sınıf seviyesinde öğrenciler, Türkiye hakkında bilgi edinmektedirler. Amerikan Okulları Umum Müdürü Mr. **E. K. Cook** bu programı iki sene evvel başlatmıştır ve her yıl daha da mükemmelleştirmek için bizzat meşgul olmakta ve bütün gücüyle çalışmaktadır. Balgattaki gece, türk öğretmen **Türkân Baydarın** eseri oldu.

Amerikalı çocuklara bizim İstiklâl Marşımız, bayrağımız, tarihimiz, coğrafyamız, dinimiz, âdetlerimiz bu programda hakiki anlamıyla öğretilmektedir. Tabii, öğrencilere verilen bu bilgi anne ve babalara da vasıtalı olarak nakledilmiş olmaktadır. Bu iyi niyet elçileri, belki de bizim için tıpkı Barış Gönüllülerinin Amerika için yapmağa çalıştıkları işi yapacaklardır.

Türkiye Gecesinde aşağı yukarı 150 öğrenci, sene içinde öğrendikleri bilgilere dayanarak, Atatürkün reformlarını canlandırdılar, Sultan Ahmet Camiinin hikâyesini piyes olarak kendileri yazıp oynadılar ve bir köy düğününü sahnede yarattılar. Bunlardan başka Millî Oyunlar Ekibi **Aziz Özçelik**in yönetiminde millî danslarımızı oynadılar ve Koro, **Ahmet Kavruk** yönetiminde "Dağ başını duman almış" başta olmak üzere, pek çok türkü ve okul şarkısı söyledi.

Amerikalı diplomatlar Türkiyeden fazla bir şey anlamadıklarına göre inşallah çocuklar bu işte daha başarılı olurlar.

Ankara

Büyük Meydanda yeni oyun

Büyük Meydan Tiyatrosu, mevsimin son oyunları olarak, iki polisye oyun ilân etmişti: "Gazebo" ile "On Küçük Zenci". Bunlardan Agatha Christie'nin "On Küçük Zenci"si geçen hafta oynanmaya başlamıştır.

Devlet Tiyatrosundan misafir sanatçı Asûman Koradın sahneye koyduğu ve başlıca rollerinden birini oynadığı bu cinayet oyununda, biribirlerinden habersiz, bir adaya dâvet edilen -ve orada kara ile bütün irtibatları kesilen- kadınlı erkekli on kişi, gizli kalmış suçlarının kefaretini bir bir ödemekte, her biri umulmadık bir anda, başka başka şekillerde can vererek- manzum çocuk masalının anlattığı ve şöminenin üzerinden eksilen küçük biblolar gibi- sayıları azalmaktadır. Nihayet iki kişi kalıyorlar ve düğüm çözülüyor. Bereket versin, sağ kalanlar sevişen gençlerdir.

On dört yıl önce İstanbulda, Küçük Sahnede, Muhsin Ertuğrulun "On Büyük Yaramaz" adıyla sahneye koymuş olduğu oyunda Asûman Korad da (Wargrave) oynamıştı. Onun için, çok iyi tanıdığı bu polis oyununu, şimdi Meydan Sahnesine koyması herhalde zor olmamıştır.

Oyunun bellibaşlı rollerini de Çetin Köroğlu, Teoman Özer ve Semiramis Pekkan gibi Meydanın en sevilen, beğenilen sanatçıları oynamaktadırlar.

Yeni Sahnede yeni bir telif

Devlet Tiyatrosu, mevsim sonlarında, Yeni Sahnede, yeni bir telif oyunu, daha doğrusu dramı, sahneye koymak üzeredir. Tarık Buğranın yazdığı bu dramın orijinal bir adı var: "Ayakta Durmak İstiyorum". Ana teması da insanoğlunun özgürlük aşkı, hayatı pahasına savunduğu özgürlük aşkı... Vaka, hayali bir ülkede, Mitinyada geçiyor. Mitinyalılar özgürlüklerine son derece düşkün insanlardır. Nitekim baskı altına sokulmak istendikleri zaman karşı koyuyor, isyan ediyorlar. Binlercesi, yüzbinlercesi, köle hayatı sürmektense, Agonyalıların tankları altında can vermeği tercih ediyorlar. Olayların aldığı bu akış da, ister istemez, son Macar isyanını akla getiriyor.

Raik Alnıaçıkın sahneye koyduğu oyunu Devlet Tiyatrosundan genç bir sanatçı grupu oynamıya hazırlanıyor: Halûk Kurdoğlu, Baykal Saran, Önder Alkım, Meral Gözendor, Sunay Artuk, Birol Uzunyayla ve... Şeref Gürsoy.

30 Nisanda ilk temsilinin verilmesi beklenen "Ayakta Durmak İstiyorum"un dekor ve kostümlerini, Devlet Sahnelerindeki en başarılı dekor ve kostümlerde imzaları görülen, Refik ve Hâle Eren çifti çizmişlerdir.

Alman - Fransız Tiyatro Grupu

1964'de Fransız Televizyon Ödülünü almış olan "Théâtre de la

Oyun: "Brooklyn Köprüsü", (Oyun, 2 perde).

Yazan: Arthur Miller.

Çeviren: Galip Kardam.

Tiyatro: Büyük Meydan Sahnesi.

Sahneye koyan: Çetin Köroğlu.

Dekor - Kostüm: Osman Şengezer.

Oynayanlar: Erdinç Üstün (Louis), Selçuk Uluergüven (Mike), Teoman Özer (Alfieri), Çetin Köroğlu (Eddie), Aysel Özvural (Beatrice), Semiramis Pekkan (Catherine), Tanju Turunç (Tony), İhsan Sanıvar (Marco), Muhittin Yılmazer (Rodolpho) vs...

Konu: Miller, New York rıhtımlarında yük taşıyarak hayatlarını kazanan italyan muhacirlerinin yaşadığı Brooklyn köprüsünün altında, insanlığın iki yönlü dramını canlandırıyor. Bir yönü beşerî ve psikolojik: yaşını başını almış, evli bir adamın, elinde büyümüş, yetişmiş bir kıza duyduğu ihtiraslı aşk... Kız, evinde sakladığı kaçak muhacirlerden genç bir yurttaşıyla sevişmeye, evlenmiye kalkınca işi zorbalığa, iftiraya, gammazlığa vardıracak kadar küçülüyor. Öbür yönü sosyal ve evrensel: kendi yurtlarında iş bulamıyan insanların bir lokma ekmek uğruna -ve hamallık etmek pahasına- atlantiği aşıp sığındıkları New York rıhtımlarında, hırsızlar gibi saklanarak çektikleri çile...

Beğendiğim: Teoman Özerin avukat Alfieri'de, melodrama kaymayan sade, babacan oyunu; bu çeşit "pişekâr" rollerin güç tarafı olan o "neutre" ve "tabii" tonu bulmuş olması. Eddie'nin karısı Beatrice gibi nankör bir rolde Aysun Özvuralın rahat, nüanslı ve "olgun" oyunu. Hepsinin üstünde de, daha dün sahneye çıktığı halde, şaşılacak bir duyuş ve seziş isabetiyle, gıpta edilecek bir "iç yaşama" gücüyle, Semiramis Pekkanın canlandırdığı şeffaf ve "perverse" Catherine - tecrübeli ve cazibeli meslekdaşı Nedret Güvençin bile, aynı rolde, vaktiyle duyuramadığı -Eddie'ye olan- Freudie eğilimi, zaafı herkesin farkedemiyeceği bir ses, bir bakış titreşiminde belirten kusursuz oyunu...

Beğenemediğim: Meydan Sahnesinin, İstanbul Şehir Tiyatrosunun vaktiyle düşmüş olduğu aynı hataya düşmüş olması: böylesine hareketli ve nüanslı bir oyunda rejiyle başrolün bir kişiye yüklenmesi ve... sevimliliği kadar ustalığını bildiğimiz Çetin Köroğlunun, Pariste Ralf Vallone'un oynadığı rolü kendine uygun görmesi... Hem de bir akşam "Ninoçka", bir akşam "Eşeğin Gölgesi"ni oynarken... En önemlisi: kıskandığı delikanlıyı gençkızın gözünde küçük düşürmek için dudaklarından öptüğü sahnenin realizmini göze alamamış, İstanbulda olduğu gibi mizanseni değiştirmiş olması...

Sonuç: Semiramis Pekkanın Catherine'iyle kolay unutulmıyacak bir oyun.

Lûtfi AY

Mandragore" adlı Alman - Fransız Grupu, önceki hafta, Ankaradaki Fransız Kültür Merkezinde biri sözsüz, öbürü sözlü iki temsil verdi. On sanatçıdan kurulu olan bu grupun başında, alman asıllı Wolfram Mehring ile bütün oyuncularının kostümlerini ve maskelerini yapan Grillon bulunmaktadır. Mehring, bizim Erdinç Dinçer gibi, Etienne Ducroux'nun yanında yetişmiş, onun antinatüralist mimik-tiyatro okulundan çıkmıştır. Onun için de "Sözsüz Tiyatro"su "Sözlü"-sünden başarılı. Ankarada verdiği temsillerden Sözsüz Tiyatro gösterileri, "Metamorfozlar" adı altında topladığı "hayal - skeç"lerden ibaret. Bunların içinde, özellikle "Ganimet", "Paket" ve "Sandalye" büyük ilgiyle ve takdirle karşılandı.

Ertesi akşam oynadıkları, Georg Büchner'in "Leonce ile Lena" komedisi ise, kostüm, hele maskelerinin mükemmel realizasyonuna rağmen, umumi bir ilgisizliğe uğradı, garip ve sıkıcı görüldü. Konuşan aktörlerin yanısıra, makine gıcırtısı halinde birtakım robot sesleri çıkaran ve sözleri kulisten bandla verilen kişileriyle Ankara seyircisinin yadırgadığı bu oyunu yarıda bırakanlar bile oldu.

Oraloğlu Ankarada

Oraloğlu Tiyatrosu bu mevsim erkenden Ankaraya göçetti: hem de bütün Oraloğluları, yani Lâle ve Alev Oraloğlu ile birlikte...

Ankara Sanat Tiyatrosunda temsillerine 15 Nisandanberi başlamış olan Oraloğlu Tiyatrosunun repertuvarında şu oyunlar var:

15-20 Nisan arasında, Alevin hârikulâde oynadığı, "Çocuklar ve Büyükler"; 20-25 Nisan arasında, Lâle Oraloğlunun İstanbulda çok beğenilen -ve İngiliz Kraliçesini tatlı bir oyunla canlandırdığı- "Kralın Kısrağı"; 25-27 Nisan arasında Jean-Paul Sartre'ın ünlü "Altona Mahpusları" ve nihayet 28 Nisan - 8 Mayıs arasında yeni bir oyun: "Balayı".

Deneme Sahnesi

Tiyatroseverler Gençlik Dernegi-nin "Ankara Deneme Sahnesi", Yaşar Kemalin ünlü bir romanından sahneye adapte edilen "Uzun Dere" adlı oyunla, Fransada, Nancy'de başlamış olan Uluslararası Gençlik Tiyatrolarına katılacaktır. Bu konuda bütün hazırlıklar tamamlanmıştır.

Anadolu köylüsünün bâtıl inançlarını işliyen "Uzun Dere"nin Nancy'de ilgi uyandıracağı tahmin edilmektedir.

Oraloğlu (AST) Tiyatrosunda "Çocuklar ve Büyükler"
Çocukluğun "harika"sı ve "dram"ı...

Oyun: "Çocuklar ve Büyükler" ("The Childern's Hour").
Yazan: Lilian Hellmann.
Çeviren ve Sahneye koyan: Lâle Oraloğlu.
Tiyatro: Oraloğlu Tiyatrosu (Ankara Sanat Tiyatrosunda).
Dekor: Lûtfi Akad.
Oynayanlar: Ayten Güvenç (Mrs. Lily Mortar), Oya Başar (Peggy), Nur Erku (Evelyn), Sema Başer (Lois Fisher), Belma Erkut (Hélène), Filiz Başer (Cecile), Nadya Budak (Rosalie), Alev Oraloğlu (Mary Tilford), Venüs Biriz (Karen Wright), Lâle Oraloğlu (Martha Dobie), Gürdal Onur (Doktor Joseph Cardin), Sevgi Gülcan (Agatha), Lâle Oraloğlu (Mrs. Tilford) vs...
Konu: Amerikanın ünlü kadın yazarlarından Lilian Hellmann bu güçlü oyununda, çocuk terbiyesinin büyüklerin karşısına çıkardığı problemleri cesaretle ortaya koyuyor. "Kötü Tohum"un küçük kahramanına benzer, şımartılmış bir kötü ruhlu çocuk, iki genç kadının açtığı -ve zengin büyükannesinin maddi yardımda bulunduğu- yatılı okulda, her istediğini yapamayınca, öğretmenlerine iftira ediyor, onları "dişi aşk" hayatı yaşamakla suçluyor, işin kötüsü, hatırı sayılan ve sözü geçen büyükannesini de buna inandırıyor. Öylesine inandırıyor ki suçsuz öğretmenler mahkemeye veriliyorlar, okul kapanıyor ve genç kadınlardan biri de canına kıyıyor. Büyükanne, gerçeği sonunda anlıyor, ama iş işten geçmiştir.
Beğendiğim: Alev Oraloğlunun Mary Tilford'a, çocukluğu içinde, kazandırdığı korkunç gerçeklik, inandırıcılık. Ama, ifadeli, etkili oyununu gölgeleyen diksiyon pürüzlerini artık gidermeli... Annesi Alev Oraloğlunun hem büyükanne, hem öğretmenlerden Martha'daki kusursuz ve çok değişik kompozisyonu, nüanslı oyunu. Venüs Birizin Karen'de, Gürdal Onurun Doktor'da ölçülü, yaşantılı oyunları. Öbür çocukları canlandıran küçük sanatçıların şaşılacak bir rahatlık içinde gerçekleştirdikleri okul havası...
Beğenemediğim: Önemli bir aksaklık yok.
Sonuç: Böyle sürükleyici ve eğitici bir oyunu Oraloğlu Tiyatrosunun bütün çocuklara -ve onları yetiştiren büyüklere- yurdumuzun her yerinde oynamasını isterdim. Ne yazık ki Ankarada bile yeteri kadar oynamadılar.

Naciye FEVZİ

A. B. D.

Oscar'lar

Kim ne derse desin, bu yılki Oscar dağıtımı her zamankinden canlı ve renkli geçti. Canlılık, gerek filmlerde olsun, gerek sanatçılarda, eş kuvvette adayların çokluğundan doğuyordu. Başa güreşen iki film, "Dr. Zhivago - Dr. Jivago" ile "The Sound of Music - Müziğin Sesi", Oscar'a aday gösterilmişlerdi. İkisi de ingiliz, ikisinin de küçük adı Julie olan yıldızlar, Julie Christie ile Julie Andrews'in en iyi kadın oyuncu ödülü almaları aynı derecede muhtemeldi. Julie Andrews'in bir önceki en iyi kadın oyuncu Oscar'ını almış olması heyecanı daha da artırıyordu. Eğer bu yıl da Oscar alırsa, şimdiye kadar Oscar tarihinde bu ödülü üstüste iki yıl kazanan ikinci kadın oyuncu olacaktı. -Birincisi 1936 ve 1937'de Oscar kazanan Louise Rainer'dir-. 1941'de en iyi kadın oyuncu Oscar'ına iki kızkardeşin, Olivia de Havilland ile Joan Fontain'in aday gösterilişindenberi iki kadın yıldız arasındaki çekişme hiç bu kadar heyecan uyandırmamıştı. Yönetmenler için de aynı çekişmeli durum vardı. "Dr. Jivago"nun yönetmeni ingiliz David Lean daha önce "Kwai köprüsü" (1958) ve "Lawrence" (1962) için iki Oscar kazanmıştı. "Müziğin Sesi" yönetmeni de 1961 de "Batı Yakasının Hikâyesi" ile Oscar almıştı. Öte yandan "Müziğin Sesi" en iyi Oscar'ı kazandığı takdirde yine Oscar tarihinde ilk defa olarak iki müzikli film, üstüste iki yıl Oscar kazanmış olacaktı. -Geçen yıl Julie Andrews'in Oscar kazandığı "Mary Poppins" adlı müzikli film en iyi film Oscar'ı almıştır-. Bundan dolayı bazılarına göre "en iyi saklanan sır", fakat çoğuna göre de "herkesin bildiği sır" olarak tanınan Oscar ödülleri bu yıl gerçekten heyecanla bekleniyordu.

19 Nisan günü, Türkiye saatiyle sabaha karşı saat 5'te Santa Monica'da başlıyan ve onikinci defa olarak Bob Hope'un yönettiği törenle birlikte o kadar merakla beklenen sonuçlar teker teker sökün etti: En iyi film Oscar'ını Robert Wise'ın çevirdiği "Müziğin Sesi", en iyi kadın oyuncu Oscar'ını "Darling - Sevgili"deki oyunuyla Julie Christie kazanmıştı. Robert Wise aynı zamanda en iyi yönetmen Oscar'ını almıştı. "Müziğin Sesi" bunun dışında iki Oscar daha alıyordu. Aslan payını kaçırmış olan "Dr. Jivago" ise teknik kollarda altı Oscar toplıyarak bir çeşit "teselli mükâfatı" kazandı.

HERKES OKUYOR

Renkli bir Oscar töreni

Bu yılın en iyi erkek oyuncu Oscar'ını "Cat Ballou" adındaki, kovboy filmlerini alaya alan eserde çifte rolüyle Hollywood'un "kötü adam"ı Lee Marvin aldı. Oysa Marvin'in Sir Laurence Olivier, Richard Burton, Rod Steiger, Oskar Werner gibi güçlü rakipleri vardı. En iyi yardımcı kadın oyuncu Oscar'ını, 1959'da "Anne Frank'ın Hatıra Defteri" ile aynı Oscar'ı kazanmış olan Shelley Winters aldı. Bu da Oscar tarihinde ilkti. Winters'in bu seferki başarısını sağlıyan "A Patch of Blue - Bir Gök Parçası"ndaki anne rolüydü. En iyi yardımcı erkek oyuncu Oscar'ını "A Tousand Clowns - Binlerce Soytarı"daki oyunuyla Martin Balsam'ın alması ise büyük bir sürpriz sayıldı. Çünkü bu Oscar'a en kuvvetli adaylar olarak Tom Courtenay ile Michael Dunn görünmekteydiler.

İsveç, japon, italyan, yunan ve çekoslavak filmleri arasında en iyi yabancı film için girişilen çetin yarışmayı Jan Kadar ile Elman Klosun çevirdikleri "Obchod na korze - Ana Caddedeki Dükkân" adlı çek filmi kazandı.

Bob Hope
Espri kralı

Bu yılki Oscar, bu canlılığının yanısıra bir hayli de renkli oldu. Her şeyden önce, milyonlarca televizyon seyircisi için kelimenin gerçek anlamıyla renkli... Çünkü ilk defa bir Oscar töreni televizyonda renkli olarak verilmekteydi. Sonra en iyi kadın oyuncu Oscar'ını almak için sahneye koşan Julie Christie'nin televizyon ışıldakları arasında büsbütün göz alan lâme pantalonu... Çünkü bir Oscar töreninde ilk defa pantalonlu bir kadın yıldızla karşılaşılıyordu. Nihayet, Hollywood'un yakışıklı jönlerinden George Hamilton'un, yanında, herkesin bakışlarını üzerinde toplıyan sevgilisiyle ortaya çıkışı... Çünkü Hamilton'un sevkilisi, Başkan Johnson'un kızı Lynda Bird Johnson'du. Bu, Bob Hope'a, birbiri ardından iki espri yapmak fırsatını verdi: "George Hamilton, kartını yanlış oynamazsa, Beyaz Saraya girecek ikinci Hamilton olabilir", "Lynda Bird'e hoş geldiniz diyorum. Şimdiye kadar hep Hollywood'tan Washington'a gidiyorlardı, nihayet biri

Washington'dan Hollywood'a geldi."

Kazananlar

Bu yılın en iyi film Oscar'ını kazanan "Müziğin Sesi" Richard Rodgers ile Oscar Hammerstein II'nın Broadway sahnelerinde büyük başarı kazanan müzikli oyunundan alınmadır. Oscar'ların değeri bilinmese, bu müzikli oyunun beyaz perdeye aktarılmış versiyonunun nasıl olup da "en iyi film" sıfatı kazandığı herkesi şaşırtabilir. "Müziğin Sesi"nde Wise'ın daha önce Oscar kazanan filmi "Batı Yakasının Hikâyesi"nin canlılığı, aktüelliği, takım halinde başarılı oyunu yoktur. "Müziğin Sesi", Hollywood'ta bir zamanlar moda olan ve Oscar kazanan "Going My Way" (1944) çeşidinden "dinî - hissî - müzikli" filmlerden biridir. Rahibe olmak isteyen, mürebbiyeliğe geçen, nihayet mürebbiyeliğini yaptığı yedi "masum - tatlı" çocuğun babasıyla evlenmekte karar kılan şarkıcı bir rahibenin -Julie Andrews- hikâyesi... Öyle görülüyor ki, Hollywood'lular sırf birkaç yıldır hep yabancılara kaptırdıkları Oscar'lardan dolayı yeniden alay konusu olmamak için, "Müziğin Sesi"ni meselâ bir "Dr. Jivago"ya tercih etmişlerdir.

En iyi erkek oyuncu Oscar'ını alan Lee Marvin onbeş yıldanberi sinemada ve televizyonda çalıştığı, 25'ten fazla filmde oynadığı halde hiç bir vakit yıldız seviyesine yükselemeyen bir oyuncudur. Bunda kabahati kendisine bulmak haksızlık olur. Hollywood Marvin'e şimdiye kadar hep seyirci gözünde en antipatik olan 'kötü adam" rollerini, hattâ kötü adamdan da ileri, akla gelebilecek ne kadar sadist tipler varsa onları canlandırmayı vermiştir. Sonunda Marvin, partiyi, bütün meslek hayatında canlandırdığı bu tipleri alaya alan komik bir rolle kazandı. 1951 de Hathaway'in "You're in the Navy Now-Şimdi Bahriyedesiniz"iyle sinemaya başlıyan Marvin'in en tanınmış filmleri arasında Fritz Lang'ın gangster filmi "The Big Heat - Ölüm Korkusu", Laslo Benedek'in "The Wild One - Kanlı Hücum", Edward Dmytryk'in "The Caine Mutiny - Denizde İsyan", bu yılki en iyi film adaylarından "Ship of Fools - Çılgınlar Gemisi" bulunmaktadır. Ama kendisinin en çok sevdiği rolü, geçen yıl Hemingway'in hikâyesinden ikinci defa perdeye aktarılan "Killers - Katiller"deki rolüdür.

Yirmidört yaşındaki sarışın Julie Christie sinema dünyasının en yeni, yeni olduğu kadar da ünlü yıldızıdır. Hindistanda Assamda doğan Christie "iyi bir aile kızı olarak yetiştirilmek üzere" İngiltereye gönderilmiş, ama o, öğrenimini yarıda bırakarak tiyatroya geçmiştir. Birkaç küçük rolden sonra John Christie, bu yılın en iyi film Oscar'ına aday gösterilen iki filminde, "Dr Jivago" ile "Sevgili"de oynamış, bu ikincisiyle Oscar'ı kazanmıştır. Yine Schlesinger'in çevirdiği "Sevgili"de Julie Christie, "jet sosyete"nin "tatlı hayat" çerçevesinde kucaktan kucağa yer değiştiren genç kadın kahramanını canlandırmaktadır.

En iyi yönetmen Oscar'ını ikinci defa kazanan Robert Wise sinemaya montajcılıkla başlıyan, 1949 da "The Set-Up - Demir Yumruk"la dikkati çeken, sonra uzun bir süre bu filmin seviyesine ulaşamıyarak bocalıyan bir yönetmen hüviyetiyle tanındı. Bu bocalama yalnız filmlerinin seviyesinde değil, türlerinde de kendini gösterdi, Wise, daldan dala atlıyan bir kuş gibi, birbiriyle en ilgisiz film türlerini deneyip durdu. -Gangster filminden kovboy filmine, savaş filminden science-fiction'a, mitolojiden müzikli filme kadar...-. Sonunda müzikli filmde karar kıldı. Nitekim iki Oscar'ı da bunlarla kazandı. Arada "Executive Suit - İhtiras Halkası", "Somebody Up There Likes Me", "I Want to Live - Yaşamak İstiyorum".. gibi birkaç dikkate değer film daha çevirdi. "Müziğin Sesi"nin Oscar kazanamıyan oyuncusu Julie Andrews, en iyi yönetmen Oscar'ını Robert Wise adına alırken, elliiki yaşındaki bu yönetmen Hong Kong-da yeni filmini çevirmekle meşguldü.

Julie Andrews
Oscar adayıydı ama..

Köşeden

DURUM

Spor sahalarında olaylar olayları kovalamaktadır. Hakemler, sporcular dövülmektedir. Şehir ve klüp taraftarı seyirciler birbirlerine girmektedirler. Hıncını alamıyan taraftarlar yolları kesip, Bursa, Eskişehir plâkalı taşıt araçlarını tahrip etmektedirler. Polis kordonları altında, geceyarıları şehirler geçilmekte, spor tesisleri yıkılmaktadır. Hakemler boykot kararı almakta, yöneticiler bildiriler yayınlamaktadırlar. Şike iddiaları ortalıkta dolaşmaktadır. İlgililer çareyi poliste, askerî destekte ararlarken, sorunların derinliği değil, sathı araştırılmaktadır.

Teşkilât, disiplini sağlıyacak tedbirleri uygulamamakta, dişli ve dişsiz klüplerin yönetici ve sporcularına eşit olmıyan müeyyideler uygulamaktadır. Sağa-sola durmadan mavi boncuk, giriş kartı, davetiye, seyahat, hediye dağıtmakta, kendi otoritesini koruyacak kararların Danıştayda bozulmasına sevinmekte, sandalye aramaktan spor sorunlarının nedenlerini araştırmaya zaman ayıramamaktadır. Sonra da, bu teşkilâtı yönetenlere "sorumlu" denilmektedir!

Copun, kaba kuvvetin kafa ve ruhlardaki direnişi silemediği, bu direnişin başka zaman ve yerde daha şiddetle ortaya çıktığı bunca tecrübeden sonra -ne yazık ki- hâlâ öğrenilememiştir.

Sorumlu kimdir? İlgililer niçin sorumsuzluk içindedirler? Bunları bilen varsa -her zaman kabahat yükletilen sporsever seyirciyi işe karıştırmadan-, lütfen açıklasın.

Muhterem ÖZYURT

Teşkilât

Gerçeğin dili

Türk Futbol Hakemler Birliği 8 Mayısta boykot kararı almıştır. Yayınladığı bildiride, "hareketimiz, desteğini gördüğümüz Futbol Federasyonuna karşı değildir" denilmektedir. Federasyon Başkanı tâ İngiltereden seslenmektedir: "Hakemler haklıdır ama, biz maçları oynatmaya mecburuz".

Durumun soğukkanlılıkla araştırılması gerekir: Eğer hakemler klüplere karşı haklı iseler, Federasyon ve Genel Müdürlük neden tedbir almaz? Bu haklılık seyirciye karşı ise, düşünülsün ki, seyirci, klüp taraftarı olmadan bu olayları çıkarmaz. O halde, klüp taraftarlarının olay çıkardığını Federasyon ve teşkilât yöneticileri tesbit etmemekte, kabahat nihayet, meçhul seyirciye yüklenmektedir.

Ne kadar örtbas edilmeğe çalışılırsa çalışılsın, bu olay, cefakâr hakemlerin acz içinde bırakılmaya ve sahipsizliğe infiallerinin neticesidir. Derin yaraların izi kapanmaz.

Olayla ilgili demeçler, son günlerin moda "şike haberleri"ne benzemektedir. 8 Mayıs yaklaşmaktadır. Neler olup - biteceği görülecektir.

Federasyon Başkanı Apak, her dış gezinin demirbaş yöneticisidir ve geziye çıkarken mutlaka hikmetler savurur. Bu sefer de, "Neticeye İngiltere şaşacak", "Ümitliyim" gibilerden birçok hikmet savurdu. Sonunda, 2-0 yenilgimizi "iyi netice" ilân etti! Ama, durumu bilenler, bu neticeye şaşmadılar. Çünkü bundan iyisi sürpriz olurdu. Zira, modern futbol seviyemiz, yabancı sahalarda bundan iyisini elde edecek güce sahip değildir. Batıda spor bilimle, teknikle beslenmekte, on yaşından itibaren çocuklar spor sahalarında, spor okullarında, en yeterli ellerde, kitleler halinde eğitilmektedirler. Sonra, biz iyi hazırlanamadık, tek ümidimiz Millî Takımımızın forvet hattı iyi kurulmadı. Her biri topla kendi başına oynamayı seven, kombine futbol oynamayı başaramıyan gençlerimiz biraraya getirilmişti.

İngiliz basını, kendi takımlarının oyunundan şikâyet etmekte, bizim takımımız için "enerjik ve ne yaptığını bilmeyen bir ekip" demektedir. Bu gerçeğe kulak vermek gerekir. Boş lâflar bırakılmalı ve gerçeklerden ders alınmalıdır.

Kayakta seferberlik

Bakan Ocak, karların eridiği bir sırada seferberlik ilân etti. Halbuki işbaşına geldiği geçen senenin kışında, en geç Ocak ayında, bu seferberliği ilân etmesi gerekirdi. Sporun birçok dallarında nice seferberlikler ilân edildi. Önemli olan, neticedir. İki senedir ilân edilen "Tesisler" seferberliğinden, "Altın Plân"dan, ortaya, çıka çıka, beş sene önce temeli atılan İzmir Kapalı Salonu çıkmıştır!

Bakan Ocağın, ilân ettiği seferberliği bu teşkilâtı ile uygulamasına, gerçekleştirmesine imkân yoktur.

Spor incileri

Son kavga, tahrip, şike ihbarları dolayısiyle Apak, "Ben Federasyon Başkanı değil, Emniyet Genel Müdürü olmalıymışım" diye basına dert yanmaktadır. DP devri ricalinin ağırlama ve uğurlama Başkanı, Federasyon Başkanlığı kadar diğer sahalarda da şöhretli olan bu zatın, ortaokul diploması ile -o da varsa.- bu yere adaylığını koyması hayra alâmet sayılmaktadır!

Genel Müdür Gücüyener, "Kırkpınarı bugünki utanç verici halinden kurtaracağız" demektedir. Genel Müdür acaba, bu sözüyle, işbaşında geçirdiği iki senede Kırkpınarın bu halinden utanmadığını, ama, Başbakan emir verince utanmaya başladığını mı söylemek istemektedir? Uzay devrinde devlet yöneticileri etrafında "uydu" olmak da, spor teşkilâtımızın eski devirlerdeki bilimsel yola girdiğine işaret sayılabilir! Herhalde bu maksatla olacak, bu hafta Sağlık Kurulu, Bursa Çelik Palas otelinde toplanıp, "Altın Plân"la ilgili bilimsel konuların bitmeyen araştırmalarına devam edecektir!..